

Theo Knippenbergs

Bulkboek[®]
DIGITAAL

literaire klassieken - reeks gouden eeuw

Bredero 't kan verkeren.

**een boertig/kluchtig bulkboek
met de Klucht van de Molenaar en een selectie
uit de boertige liederen**

ISBN: 978-9-08349-186-8

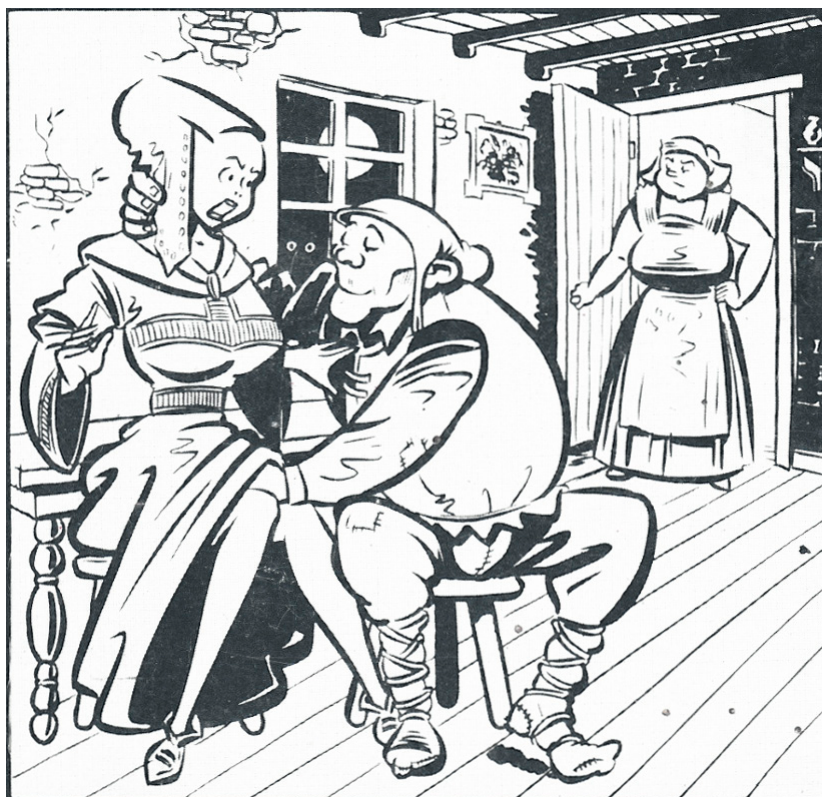
9

789083

491868

Inhoud

Gerbrand Adriaanszoon Bredero	3
Inleiding: De hitsige molenaar	4
Inleiding: Over 'De Klucht van de Molenaar'	10
De Klucht van de Molenaar	16
Bredero's Boertige Liederen	64

De striptekeningen zijn afkomstig uit het stripverhaal 'De Molenaar' door Wim Hanssen uit 1983.

Het verhaal is toen verschenen in het dagblad De Waarheid. Wij waren er bij het per perse gaan van dit bulkboek nog niet in geslaagd de rechthebbenden op dit verhaal te vinden, maar vonden dat deze prachtige stripbewerking aan de vergetelheid ontrukkt moest worden.

Theo Knippenberg

Colofon

De hertaling van De Molenaar in dit bulkboek is van Peter Marteau, Keulen.
De toelichtingen zijn gebaseerd op twee lezingen van E.K. Grootes, emeritus hoogleraar Nederlandse Historische Letterkunde.

Het schilderij op de omslag is van Pieter Cornelisz van Slingeland (1640-1691).
Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl) en
samengesteld door Theo Knippenberg voor BruutTAAL Educatieve Uitgeverij
(info@bruuttaal.eu)

De uitgave is mede tot stand gekomen dankzij de steun van het Nederlands Letterenfonds

Gerbrand Adriaanszoon Bredero

(Amsterdam, 1585-1618)

Van de zeventiende-eeuwse dichters die de liefde bezongen, is Bredero de bekendste. Dat wil niet zeggen dat alles wat over hem verteld wordt waar is. Integendeel.

Uit Bredero's gedichten en liederen rijst op het eerste gezicht het beeld op van een vrolijke Frans en een ongelukkige minnaar die nachtenlang door Amsterdam zwalkte. Hij schreef ook religieuze gedichten en daaruit werd geconcludeerd dat hij tegen het einde van zijn korte leven, onder invloed van ziekte, tot inkeer gekomen en diepgelovig geworden was. Maar dit radicale beeld van Bredero's leven is een verzinsel uit latere tijd. In werkelijkheid kende Bredero de voorschriften voor de kunst uit zijn tijd heel goed. De reden waarom zijn gedichten zo direct overkomen is dat hij barstte van het talent: het lijkt net of de gebeurtenissen en gevoelens echt zijn.

Voor al in de twintigste eeuw wemelde het van theorieën over Bredero's leven. Doordat er weinig archiefgegevens over hem zijn, werden de veronderstellingen aanvankelijk nauwelijks weersproken. Uit het gedicht *Breero* van H. Marsman (1933) en uit *De dolle vaandrig. Roman van Breero's leven* van A.M. de Jong (geschreven in 1943, verschenen in 1947) komt hij naar voren als een losbol en een schuinsmarcheerder, die het liefst met boeren en hoeren in de kroeg zat, totdat hij verliefd werd op onbereikbare meisjes. De liefde zou zijn geest op hogere zaken hebben gericht, zeker toen hij een paar maanden voor zijn dood door het ijs zakte en ziek werd. In zijn laatste levensfase, zo dacht men tenminste eerst, berustte hij in zijn naderende dood en schreef hij vrome, religieuze lyriek.

Tegenwoordig denkt men er anders over. We weten nu dat Bredero's gedichten niet na elkaar, maar tegelijkertijd, door elkaar heen zijn geschreven.

Wat is er over Bredero wel bekend? Hij woonde met zijn ouders in Amsterdam in de Nes, ging niet naar de Latijnse school en studeerde voor kunstschilder. In Amsterdam was hij belastingambtenaar en vaandrig van de schutterij. Hij begon al vroeg te schrijven en werd lid van de rederijkerskamer D'Eglentier. Na een tijdje wilde hij echter meer bewegingsvrijheid en richtte hij samen met zijn vrienden Pieter Hooft en Samuel Coster in 1617 een nieuwe toneelvereniging annex school op: *De Nederduytsche Academie*. Hij had er succes met zijn toneelstukken, die voor het merendeel spelen onder gewone mensen in en om Amsterdam, zoals *De klucht van de molenaer*, *De klucht van de koe* en de komedie *Spaanschen Brabander*. Hij had een scherp oog voor het gedrag van zijn stadgenoten en kon hen prachtig typeren met verschillende soorten taalgebruik.

Dat hij beseftte hoe wisselvallig het leven is, blijkt uit zijn lijfspreuk *'t Kan verkeren* (veranderen). Hij waarschuwde voor de bedrieglijkheid van uiterlijke schijn: 'Al ziet men de lui, men kent ze niet'. Bovenal is hij trots geweest op zijn geboortestad, die tijdens zijn leven tot grote bloei kwam, want hij gebruikte zijn afkomst als eretitel: 'Gerbrand Adriaenszoon Bredero, Amsterdammer'.

web informatie gouden eeuw

Deze inleiding is ontleend aan de website literatuurgeschiedenis.org

Voor meer informatie op deze site over het Toneel in de Gouden Eeuw

videoclip bredero

Voor de videoclip over Bredero en P.C. Hooft van Schooltv op de Beeldbank

1 De hitsige molenaar

Over Bredero, over de Klucht van de Molenaar, over zijn andere kluchten en over de bedenkelijke reputatie van molenaars en molens in de oudere letterkunde

(Uit een lezing door Prof. Dr. em. E.K. Grootes)

Ik begin met een waarschuwing. Het gaat hier over de *Klucht van de Molenaar* van Gerbrand Adriaenszoon Bredero uit 1613. Nu wordt in dat toneelstukje uitvoerig over seks gepraat en ook nog - zij het achter de schermen - seks bedreven. Daar kan en wil ik niet omheen, maar daar zouden kuise oren door gekwetst kunnen worden. Een recent voorbeeld: Vorig jaar werd de klucht nog opgevoerd bij een feestelijke gelegenheid rond de houtzaagmolen De Ster in Utrecht-Lombok. Een maand daarvoor schreef Piet van Os, molenaar van De Ster, op zijn website het volgende:

‘Zaterdag a.s. wordt de *Klucht van de Molenaar* op de planken gezet in houtzaagmolen De Ster. Ik moet daar enkele kanttekeningen bij maken. Want in het door Brederode geschetste beeld van de molenaar herkennen wij, molenaars van De Ster, ons niet. Bredero’s portrettering van de molenaar is ‘abject’ en ‘infaam’. Wij, als houtzagende molenaars, distantiëren ons echter van de gedragingen van deze [koren]molenaars.’

Elders in Nederland staan ook nog veel poldermolens voor de waterbeheersing. De molenaars daarvan blijven hier uiteraard ook buiten schot.

De molenaar in de literatuur

In de oudere letterkunde zijn er eigenlijk niet veel werken waarin de molen of de molenaar de hoofdrol speelt. De molenaar is ook geen standaardpersonage in de Nederlandse kluchten, zoals de dronkaard, de kwakzalver of de onnozele en onhandige minnaar. Naast

Bredero’s *Klucht van de Molenaar* kwam ik alleen het kluchtspel *De vermiste molenaar* tegen van ongeveer een eeuw later. Ook die molenaar rijdt overigens een scheve schaats op het gebied van de huwelijks trouw, net als zijn collega in de klucht van Bredero. Als hij uitroept: “Ik bin, van haver tot gort, ien Meulenaer mit rippetatie”, reageert zijn knecht met: ja, ja, net zo fatsoenlijk als alle korenmolenaars.

Nog andere beroemde literaire molens? We vinden in de negentiende eeuw klassieke romans als *The Mill on the Floss* van de Engelse schrijfster George Eliot, of de *Lettres de mon Moulin* van de Fransman Alphonse Daudet. Maar daarin is de molen niet meer dan locatie of achtergrond. De meest bekende literaire molens zijn waarschijnlijk de windmolens die Don Quichot voor reuzen aanziet, maar zijn rampzalige gevecht tegen die molens is niet meer dan één episode uit zijn avonturen, die maar een paar bladzijden vult. Als je het trefwoord *molen* invoert in Google Books kom

je wel nogal wat titels van twintigste-eeuwse jeugdliteratuur tegen, maar laat ik hier buiten beschouwing.

Het is vooral in de marge van de literatuur dat we molenaars tegenkomen, vooral in volksverhalen en moppen, die mondeling werden doorverteld. Sinds de 19de eeuw zijn die door verzamelaars ervan opgetekend. In de digitale volksverhalenbank van het Meertens Instituut, dat onderzoek doet naar dialecten en volkscultuur, zijn onder het trefwoord *molen* 151 verhalen opgetekend waarvan 95 ook onder molaenaar. Dat lijkt heel veel, maar de verzameling bevat in totaal zo'n 41.000 volksverhalen. Eveneens mondeling doorgegeven werden spreekwoorden. *Het Spreekwoordenboek der Nederlandse taal* van Harrebomée uit 1861 somt er bijna honderd op met molen erin en ook nog twintig op de molaenaar. Bijna allemaal zijn ze nu niet meer gangbaar. Ook in volksliedjes komt de molaenaar voor. Daarop kom ik straks nog terug.

De kluchten van Bredero

Je zou kunnen stellen dat de klucht, een toneelgenre dat parallellen vertoont met het komische verhaal of een uitgesponnen mop, ook in de marge van de officiële literatuur thuishoort. Maar het wordt iets anders als de auteur ervan onmiskenbaar tot de canon van onze letterkunde behoort. Dat geldt zeker voor Gerbrand Adriaenszoon Bredero, die leefde van 1585 tot 1618. Naast een aantal toneelstukken op ridderverhalen schreef hij twee blijspelen, *Moortje* en *Spaanschen Brabander*, verder een prachtige verzameling liederen, waaronder echte meezingers, maar ook een paar kluchten, waarvan de *Klucht van de Koe* en de *Klucht van de Molaenaar* de belangrijkste zijn. Daaraan is door de literatuurhistorici dan ook ruime aandacht besteed.

De plot van de klucht van de Molaenaar in het kort

Ik vat de plot van de *Klucht van de Molaenaar*

kort samen. Als deze begint, zien we hoe de Amsterdamse huisvrouw Trijn Jans te laat bij de stad aankomt en de stadspoort al voor de nacht gesloten vindt. Ze kan dus niet naar huis en klopt aan bij een nabije molenaarswoning. Molenaar Slimme Piet en zijn vrouw Aeltje laten haar binnen. Ze zal er mogen blijven slapen, zij het in een stoel. De drie praten vrolijk met elkaar, waarbij het opvallend veel over seks gaat. Als de molenaarsvrouw haar kinderen naar bed brengt, weet Slimme Piet zijn gast te over te halen tot een vrijpartij later in de nacht. Hij gaat intussen naar zijn molen om te malen. Trijn krijgt spijt van haar toezegging en vertelt aan de molenaarsvrouw wat er dreigt te gebeuren. De twee vrouwen ruilen van kleding en slaappleats en Piet vrijt zonder het te merken met zijn eigen vrouw. Als hij vervolgens zijn knecht aanspoort ook van deze gelegenheid gebruik te maken, barst uiteraard de bom. Zoals u ziet, gaat het hier bijna helemaal over een molaenaar en nauwelijks over zijn molen. Toch is daar wel iets over te zeggen. Mijn verhaal maakt per slot van rekening deel uit van een project over molenaars én molens. In de tekst vertelt molaenaar Piet dat het overdag zo hard gewaaid heeft dat de trappen van zijn molen kraakten en dat het hele zootje naar beneden dreigde te storten. Piet zegt ook ergens dat hij, om aan het malen te gaan, naar boven moet klimmen. Dan moet het, zegt het commentaar bij de wetenschappelijke uitgave uit 1971, om een standerdmolen gaan, geheel uit hout vervaardigd en steunend op één enkele staande balk. Op de Amsterdamse stadsplattegronden uit die tijd zien we dat type molen inderdaad buiten de stadspoorten staat. In een standerdmolen kun je niet wonen; op het erf ervan staat dus ook een woning voor Slimme Piet en zijn gezin.

Bredero's kluchten in druk

Bredero's kluchten zijn pas in druk verschenen na zijn dood in 1618 (hij is maar 33 jaar oud geworden). Op de titelpagina van de uitgave uit

1619 staat dat de *Meulenaer* (zoals de titel daar luidt) gemaakt is in het jaar 1613. Zou de klucht toen ook opgevoerd zijn? Daarover is helaas niets concreets bekend. Dat geldt ook voor mogelijke opvoeringen van Bredero's andere kluchten tijdens zijn leven. Maar het is toch wel aannemelijk te maken dat die opvoeringen er zijn geweest. Vanaf 1611 komt er werk van Bredero in Amsterdam ten tonele. En met succes: zes jaar later meldt Samuel Coster, vriend en collega-toneelauteur van Bredero, in een voorrede dat die laatste in een tijdspanne van maar negen maanden een recette had binnengehaald van meer dan 2000 gulden. Dat is qua koopkracht ruwweg het equivalent van 27.000 euro vandaag de dag. Die winst ging naar het Amsterdamse Oudemannenhuis. Het is niet goed voorstelbaar dat deze actieve en populaire toneelschrijver de moeite zou hebben genomen meer dan één klucht te schrijven zonder de bedoeling ze te laten spelen. De twee oudste drukken van de *Molenaer* verschillen ook in details van elkaar, zodat ze moeten teruggaan op twee verschillende handschriften. En dat is typisch iets dat toen bij het voorbereiden van opvoeringen gebeurde: het maken van meerdere kopieën in handschrift voor de diverse spelers. Gedrukte toneelteksten kwamen normaliter pas uit nadat door de opvoeringen belangstelling ervoor was gewekt.

Opvoeringen

Gegeven de waarschijnlijkheid van opvoeringen valt er wel iets te zeggen over waar en hoe dat toen gebeurde. Laten we het stuk eens binnen de toenmalige situatie bekijken. Bredero was lid van de Amsterdamse Oude Kamer, rederijkerskamer De Eglentier, met als zinspreuk In Liefde Bloeiende. Dat gezelschap had van het stadsbestuur als vaste speelplek de bovenverdieping van de stedelijke Kleine Vleeshal aan de Nes ter beschikking gekregen. De toegangsprijs was tweeënhalve stuiver. Het ging om een langwerpige zolderruimte,

waarschijnlijk met een podium aan een korte zijde. Er werd geen gebruik gemaakt van scènewisselingen; er was één achtergrond voor het te spelen stuk waarin tegelijkertijd verschillende locaties beschikbaar waren, bijvoorbeeld een straat of voorplein en een daaraan gelegen woning. In de *Klucht van de Molenaer* speelt de handeling zich soms in de openlucht af: eerst ergens op straat en dan op het erf van de molen. Het grootste deel ervan vindt echter binnen plaats, in de huiskamer van de molenaar en zijn vrouw. Die laatste ruimte kon op het toenmalige toneel de vorm hebben van een soort 'compartiment' waar men in of uit kon gaan. In onze klucht moet die wel afgesloten kunnen worden zodat de vrijpartijen buiten het zicht van de toeschouwers kunnen plaatsvinden.

Uitgaven van de Klucht van de Molenaer

Ik ga er dus vanuit dat Bredero de klucht heeft geschreven om die te laten spelen, en niet in de eerste plaats als leestekst. Als hij zelf dat laatste mede voor ogen had gehad, was er immers tussen 1613 en zijn dood vijf jaar later genoeg gelegenheid geweest om zijn kluchten te laten drukken. Van Bredero's plaatsgenoot Gerrit Hendericxz van Breughel, lid van de concurrerende Brabantse Kamer, waren in 1612 en 1613 bijvoorbeeld al twee bundeltjes met kluchtspelen uitgegeven. Bij Bredero kwam het er dus pas van toen hij al was overleden. Er is wel nog in zijn sterfjaar 1618 een uitgaafje met als titel *Klucht van G.A. Bredero ghenaemt den Molenaer* door een Amsterdamse boekhandelaar op de markt gebracht. Maar als we zien dat alle toneelstukken van Bredero die tijdens zijn leven zijn gedrukt een voorrede van de auteur zelf bevatten en dat die ontbreekt in dit uitgaafje, kunnen we rustig concluderen dat dit wel buiten de auteur om en na zijn overlijden zal zijn gepubliceerd. Een jaar later gaf Bredero's vriend en vaste uitgever Cornelis vander Plasse in een verzameluitgave van diens

kluchten de *Klucht van de Molenaar* opnieuw uit. Als een goede uitgever wijst Vander Plasse erop dat de kwaliteit van Bredero's kluchten niet alleen op de planken tot uitdrukking komt. Opvoering versterkt weliswaar het komische effect en geeft zo een meerwaarde aan het stuk, maar de werking ervan verdwijnt niet bij lezing ervan. In het voorwoord bij zijn uitgave schrijft Vander Plasse dat het hier gaat om "dusdanighe kluchtige spelen, die de Dichter so eyghentlijck na 't leven heeft getroffen, datmen die / lesende wederom in varscher daed waent te sien geschieden", dat is: dat de dichter in deze kluchtige spelen het echte leven zo precies heeft getroffen, dat men bij het lezen ervan meent de handeling weer als nieuw te zien plaatsvinden. Waarschijnlijk heeft onze klucht het meer dan drie eeuwen lang moeten doen met dit soort van waardering. Er volgden nog verscheidene herdrukken, later en tot in onze tijd voornamelijk in verzameluitgaven van Bredero's werken. En in 1983 is er van de *Klucht van de Molenaar* zelfs een versie als stripboek verschenen, zij het in sterk bewerkte vorm, die in dit bulkboek ook een rol speelt.

De overspelige molenaar

Tijdens de 17de eeuw is Bredero's *Klucht van de Koe* nog wel een paar keer opgevoerd, maar er zijn geen aanwijzingen dat dit na Bredero's dood ook voor de *Klucht van de Molenaar* geldt. Vanaf de late 17de eeuw gaat de algemene moraal steeds preutser worden. Toen zou deze klucht ook zeker te onfatsoenlijk zijn gevonden om hem op te voeren. In feite heeft het tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw geduurd voor de klucht weer ten tonele is gebracht. Met veel succes gebeurde dat bij de herdenking van Bredero's driehonderdste sterfdag in 1968.

Bredero's wellustige en overspelige molenaar komt niet uit de lucht vallen. We hebben hier met oeroude motieven te maken. Om dat te laten zien, maak ik een uitstapje op het gebied van de cultuurgeschiedenis, of nog preciezer

op wat tegenwoordig mentaliteitsgeschiedenis wordt genoemd. Ik doe dat aan de hand van een invloedrijke studie van de Duitse onderzoeker Werner Danckert, met als titel *Unehrliche Leute. Die verfeimten Berufe*, Dus: oneervolle lieden, in buiten de wet geplaatste beroepen. Daarin zet de auteur uiteen dat in de Middeleeuwen bepaalde beroepen als oneervol werden beschouwd. Dat gold voor doodgravers, herders, rondreizende muzikanten en potsenmakers, uiteraard voor dat van beul en gevangenisbewaarder, maar ook voor het vak van molenaar. Danckert heeft er vooral onderzoek naar gedaan voor het Duitse taalgebied, maar het is aannemelijk dat het in meerdere of mindere mate ook voor de Nederlanden gold. Die beroepen vielen buiten de drie traditionele standen van ridders, geestelijken en boeren en ook buiten wat men in de late Middeleeuwen wel de vierde stand noemde, die van de stedelijke kooplieden en van de in gilden georganiseerde ambachtslieden. Ze stonden zo wat aan de marge van de geordende samenleving. Nog in het midden van de 17de eeuw kregen in Brandenburg kinderen van onder meer molenaars en herders een speciale aantekening in hun doopakte en konden zij geen lid van een gilde worden. Volgens Danckert lagen hier oeroude taboes aan ten grondslag. Het gaat bijvoorbeeld om eigenschappen die te maken hebben met vruchtbaarheidssymboliek en met de macht over leven en dood. Het koren 'sterft' in zekere zin bij het malen en biedt als meel nieuwe levenskracht en zonder dat meel dreigt er hongersnood. Bovendien - en daar gaat het mij nu om - is er de factor van een zekere ongebondenheid die de molenaar kenmerkt. Die zou hem ruimte bieden op het gebied van de erotiek. Ook de herder, met zijn relatief grote bewegingsvrijheid vergeleken met de boer en de ambachtsman, is daar een duidelijk voorbeeld van. Denk maar aan de betekenis van de nog steeds gebruikte uitdrukking 'een herdersuurtje genieten'.

De Korenmolenaar

Behalve aan de herder kleefde die associatie met seks dus ook lang aan de figuur van de molenaar. Dan hebben we het met name over de korenmolenaars. Hun molens hadden kennelijk de reputatie zich gemakkelijk te lenen voor geheime erotische activiteiten. De mechaniek van het malen is ook op zichzelf al iets waar gemakkelijk seksuele bijbetekenissen aan verbonden werden. Zowel de primitieve methoden om graan fijn te maken met een vijzel en een stamper, als de over elkaar bewegende molenstenen leenden zich goed als metafoor voor de geslachtsdaad. Daarnaast heeft het natuurlijk ook te maken met de locatie van de korenmolens. Windmolens zijn naast de aloude molens op waterkracht (die waren al bij de Romeinen in gebruik) en naast molens die door paarden of ezels werden aangedreven al vanaf de vroege middeleeuwen aanwezig in West-Europa. Om praktische redenen - ze moeten immers vrijelijk de wind kunnen opvangen - stonden ze buiten of aan de rand van dorp of stad en daarmee wat terzijde van de gemeenschap. Die marginale positie geeft ze iets bijzonders, een mate van vrijheid en tegelijk van geheimzinnigheid. Het malen heeft ook iets magisch: je levert een zak graan in die komt als meel weer terug. Er gebeurt in een graanmolen van alles waar je niet met je neus bovenop staat. Molens kwamen dan ook in volksverhalen vaak voor als locatie van spokerij, toverij, hekserij, van misdaden, maar zeker ook van erotische genoegens buiten de gevestigde huwelijksmoraal. Misschien dankt de Parijse nachtclub Moulin Rouge zijn naam ook nog aan de associatie van molens met losbandigheid. Ik noem een door Danckert aangehaald voorbeeld van dat laatste: In een Frans molenaarsliedje komt een oude vrouw naar de molen. De molenaar zegt tegen het oudje dat ze maar later moet terugkomen, zijn molen draait nu niet. Maar als er vervolgens een mooi jong meisje komt, wil hij haar graan wel malen. Ze valt bij het geluid van

de molen in slaap. Als hij haar wat later wakker maakt, zegt hij dat hij haar zakje goed heeft gevuld. Ah, roept ze, wat is het heerlijk om in jouw molen te malen: *Ah! Que c'est agréable / De moudre à vot' moulin*. Ik kom graag morgen weer en neem dan mijn mooie buurmeisje mee. Alles in verhulde termen, zonder één onvertogen woord, maar voor de luisteraar zijn de seksuele associaties evident.

Erotische Molenaarsliedjes

Ook in het Nederlandse liederenrepertoire zijn erotische molenaarsliedjes aanwezig. De mooiste verzameling volksliedjes vinden we in *Een schoon liedekens Boeck* uit 1544, naar de plaats van uitgave meestal aangeduid als *Het Antwerps liedboek*. Er staan vier liedjes waarin een molenaar de hoofdrol speelt, zoals *Een nyeu liedeken* van *Claes Molenaar*, dat al uit de 15de eeuw stamt. Claes heeft het zo bont gemaakt dat hij uit de stad Brunswijk wordt verbannen. Als hij bluft dat hij er 's avonds toch zal komen slapen, wacht hem de galg. Maar hij waagt het erop en wordt gepakt, met als gevolg wenende vrouwen en lachende mannen. Hij ziet het zwaar in, maar wat zei hij vrolijk toen hij voor zijn rechters stond (ik moderniseer de taal van het lied een beetje):

*Heer schout, gij hebt drie dochterkijn;
Gij meent dat ze alle drie maagden zijn,
Maar helaas, zij zijn het geen van allen.*

*De ene dat is mijn minnekijn,
De ander draagt van mij een kindekijn,
En bij de derde heb ik geslapen!*

*In heel de stad staat niet een huis,
Of er gaat een jonge Claes molenaar uit,
Of een vrouw molenarinne!*

Beeldspraak waarin het werk van de molenaar een dubbelzinnige lading krijgt, vinden we in *Een nyeu liedeken van de molenaar*. Daar gaat het vooral om de onverzadigbare wellust

van de vrouw, een motief dat vooral iets zegt over mannelijke fantasieën - of wellicht mannenangsten. Als het liedje begint horen we dat een aardige molenaar 's ochtends vroeg ongeduldig op klanten zit te wachten. Dan komt er een vrouwtje met een zak aan. Er zit een grote scheur in, daar moet nodig wat aan gedaan worden. Er moet dus gemalen worden. Als dat bezig is, roept ze: dit helpt mij zo goed, het is geen kinderspel!

Midden in de nacht klinkt het waarschuwingsbelletje dat aangeeft dat de bak met het te malen graan bijna leeg is. Hier betekent het dat de molenaar zijn kruit nu wel verschoten heeft (ik citeer in vertaling:

*Moet ik nog langer malen,
Mijn steen wordt veel te bot!
Ik zou niet weten waar 't te halen,
Mijn stof viel veel te kort.
En hij lachte tegen het vrouwtje.*

Maar zij reageert met:

*Ja, ja, hou er toch niet mee op,
Het is nog veel te vroeg!*

In een ander lied is het natuurlijk weer een molenaarsknecht die een afspraakje afluistert tussen een meisje en een ridder. Hij trekt een harnas aan en klopt in het donker tijdig bij haar aan. Als haar echte lief zich meldt, is zijn plaats bezet. Als de zon opkomt, blijkt het bedrog, maar moet de ridder niets meer van haar weten omdat ze geen maagd meer is. Hier zien we het motief van de misleiding door zich te verkleden, dat we, zij het in de praktijk gebracht door het andere geslacht, ook in de *Klucht van der Molenaer* aantreffen. Het is trouwens een motief dat geregeld voorkomt in de bundels novellen die in navolging van Boccaccio vanaf de vijftiende eeuw in heel West-Europa populair waren.

De verbinding tussen de molen en erotiek

zien we ook nog in de romantische poëzie van het begin van de negentiende eeuw, al is er soms sprake van een geslachtswisseling. Denk bijvoorbeeld aan de liedcyclus van de 'schöne Müllerin' van Schubert.

De molenaar als dief

Een andere ondeugd die molenaars wordt aangewreven is diefstal. Boeren die graan lieten malen betaalden gewoonlijk niet in geld, maar met een aantal schepels van het geproduceerde meel, in verhouding tot de hoeveelheid ingeleverd graan. De bepaling van die verhouding leidt echter gemakkelijk tot meningsverschil. Molenaars werden verdacht die te ruim te berekenen of een deel van het meel af te zonderen via een geheime afvoer of een dubbele bodem in de meelkast. In januari 1655 bewerkte Constantijn Huygens epigrammen uit een Duitse verzameling tot eigen sneldichten, waaronder het volgende over de stelende molenaars:

*Waerom is in langen
Geen Molenaer gehangen
Noch hier noch hier ontrent?
De reden is bekend:
Als all die stelen storven.
't Heel ambacht waer bedorven.*

Die reputatie van molenaars als dieven komt in Bredero's klucht overigens ook nog even langs als Slimme Piet zegt dat de stedelingen wel schelden met het versje "molenaar korendief, grote zakken heb je lief", maar dat de molenaars het hun wel betaald zetten door hen tot horendragers (dus bedrogen echtgenoten) te maken.

2 Over de Klucht van de Molenaar

Na deze lange uitweiding keer ik terug naar de plot van de *Klucht van de Molenaar*.

Waar zijn we als de handeling begint? We zien Trijn Jans hijgend opkomen. Ze bevindt zich dan nog ergens in de buurt van de stadspoort, op het podium waarschijnlijk een neutrale, niet door een decor gedefinieerde plek, bijvoorbeeld vóór op het toneel. Ze begint meteen te klagen en haar zorg uit te spreken:

Ick heb ghelopen dat ick sweet, o mijn! ick bin soo moe

En nou ick uyter weer gegaen bin [nu ik niet meer kan] nou is juyst de poort toe.

...

Wat sal ick doen, in een herbergh gaen? dat durf ick niet...

Ze beseft namelijk dat de herbergen buiten de stadspoorten een slechte reputatie hebben. Iedereen weet dat die als bordelen dienen. Als een bekende haar daar zou zien, zou dat als een lopend vuurtje door de stad gaan en wég was haar goede reputatie:

Sieje niet datter nau een degelijcke herbergh buyten de poort is, Of 't zijn maer hoere-kotten en kuffjens. Datmer onverhoets quam 't Was morgen dien dach over de hiele stadt van Amsterdam.

Het laat de kwaliteit van Bredero als toneelschrijver zien, dat zijn stuk niet met een inleidende passage op gang moet komen. We zitten onmiddellijk in de handeling. Met een paar regels tekst kennen we de locatie, de situatie en wie we voor ons hebben: een fatsoenlijke vrouw uit Amsterdam (dat laatste hoor je trouwens ook meteen aan het dialect dat ze spreekt), die in de avond net te laat bij de stadspoort aankomt en die gesloten vindt. Elders kan je de poortwachter nog wel eens met een fooi omkopen, klaagt ze, maar hier nu net niet. Die klacht en de kleine corruptie waarop die zinspeelt zal wel geen onbekend geluid zijn geweest. Iets verder in het stuk blijkt dat ze met de schuit uit Leiden was aangekomen en daarmee wordt haar situatie in het hoofd van de Amsterdamse toeschouwers nog verder ingevuld: Trijn Jans staat dus voor

de Leidse Poort. Die was in 1613 nog te vinden op de plek van het huidige Koningsplein. De Amsterdammers weten ook dat het nog een eindje lopen was van de aanlegplaats van de schuit naar de poort en dat je met de middagboot die dagelijks om 12 uur uit Leiden vertrok, om over het Haarlemmermeer naar Amsterdam te zeilen, het risico liep om na de poortsluiting aan te komen. En dat er buiten de poort molens staan, heeft iedereen voor ogen. Allerlei aspecten dus van herkenning, en dat

is een beproefd dramatisch middel om de toeschouwers in de handeling te betrekken en te laten meeleven. En dat leidt weer tot een vorm van spanning: er rijst een herkenbaar probleem. Hoe zal de vrouw die ze voor zich zien, dat oplossen? Dat vraagt Trijn Jans zich in haar openingsmonoloog uiteraard ook af:

Ick weet niet wat ick wil, ick heb wel duysent ghedachten.

Maar ze vermant zich, spreekt zichzelf vermanend toe en besluit bij een huis in de nabijheid aan te kloppen:

*Ick weet goet raet, ick sel vande noot en deucht maken,
En sien of ick hier nieuwers [hier niet ergens] ken in en huys rake.
Ick sel't gaen avonturen [ik zal het er maar op wagen].*

Een goede plot weet het element van spanning erin te houden door telkens de vraag bij de toeschouwer op te roepen hoe gaat dit verder en hoe zal het aflopen. Zal Trijn Jans fatsoenlijk onderdak vinden? En vervolgens: zal de vrouw van de molenaar deze ongenode gast opnemen? En verderop: zal de molenaar slagen in zijn verleidingspoging? Hoe redt Trijn zich eruit nu ze spijt krijgt van het afspraakje? Lukt het plannetje van Aeltje om haar man erin te laten lopen? Wat gaat er gebeuren als de knecht op de aansporingen van zijn baas ingaat? Hoe zal die laatste daarop reageren? En hoe loopt het uiteindelijk allemaal af?

Alleen al het feit dat de vrouw nu net bij een molenaar aanklopt, zal gegeven de reputatie van molenaars in het algemeen, al een zekere verwachting hebben kunnen wekken. En ook

de aankondiging dat het om de voorstelling van een klucht zal gaan, geeft een bepaalde richting aan de verwachtingen van het publiek. De toeschouwer weet dat er volgens de aloude conventies van dat type spel volkse types gaan optreden, over wie nu eenmaal te lachen valt, zeker als men zich daar wat boven verheven voelt. Dat schept voorpret, ook een vorm van spanning. En naarmate die types realistischer worden voorgesteld, in taal en gedrag, groeit het plezier.

Bredero is een meester in het geloofwaardig uitbeelden van herkenbare mensen. Wij moeten natuurlijk even over een kloof van verschil in taalgebruik tussen nu en 400 jaar geleden heenstappen. Maar dan doen de dialogen nog steeds zo natuurlijk en zo realistisch aan dat we bijvoorbeeld gemakkelijk vergeten dat de regels twee aan twee op elkaar rijmen, wat in het spreken van echte zeventiende-eeuwse mensen evenmin normaal is als bij u en mij. Als ik rijmend op een opmerking van iemand zou reageren, wekt dat meteen de lachlust, omdat de conversatie daarmee tot een spelletje wordt gemaakt. Maar om spel gaat het natuurlijk bij alle vormen van toneel, ook als de inhoud uit het leven gegrepen is. Rijm versterkt het spelkarakter. We vinden het ook in al het toneel uit die tijd. Stukken in proza moet men onspeelbaar hebben gevonden.

Terug naar Trijn Jans, die een veilige slaappleats zoekt. Ze spreekt molenaar Piet voor zijn huis aan. Die heeft een kenmerkende reactie:

ick selt me Vrouw vrage.

In het huishouden zwaait immers de vrouw de scepter. Hij roept 'Aeltje', maar zij roept van binnen dat ze het nu veel te druk heeft. Als hij aandringt, komt ze naar buiten. Trijn legt dan ook aan Aeltje haar probleem voor:

Vrouschap hebje niet een plaetsje veur mijn van dese nacht?

*We komen uyt de Leytse kaegh, en ick bin buyten esloten,
En ten past niet voor een eerlijcke Vrouw te gaen in hoerekoten,
Mach ick maer op een stoel slapen, ick wil hebben iou ghemoe? [zou je dat goed kunnen vinden?]*

Het antwoord is nogal kortaf en weinig uitnodigend:

We hebben maer ien bedt.
Maar Trijn mag, nadat Piet een goed woordje voor haar gedaan heeft, binnenkomen:

Kom in moer, hangtje huyck op [hang je mantel op], en setje manckje neer.

Dankbaar begint Trijn in te spelen op de trots van een goede huisvrouw op haar woning:

*Maer hoe reyn [hoe keurig] woonje hier!
Heer, hoe glimt jou kanne-bort, iou tinne-werck*

Piet sluit zich bij die lof op zijn vrouw aan en Trijn prijst ook hem gelukkig:

De Man is wel geluckich die sulcken besorch van een Vrouw het [zo'n zorgzame vrouw heeft].

Het antwoord van Piet

De Man is wel dubbel geluckich die jou het.
is een wat dubbelzinnig compliment in het licht van wat gaat volgen.

Het is het eerste moment in het spel waarop Slimme Piet de indruk kan geven dat de dubieuze reputatie van molenaars op het gebied van de erotiek inderdaad klopt. Daarvóór zagen we hem eerst even als een verantwoordelijk vakman wanneer hij zich afvraagt of zijn molen niet beschadigd is door de harde wind, dan als een goedgehartige kerel die zijn vrouw overhaalt de ongenode gast binnen te laten en vervolgens als een man die haar prijst als een perfecte huisvrouw. Valt hij nu al door de mand? We zullen zien hoe Bredero zijn personage verder invult.

Er komt een gesprek op gang waarin op een vrij ongedwongen manier seksuele toespelingen een steeds grotere plaats gaan innemen. Het begint onschuldig. Trijn vraagt Aeltje naar haar kinderen en hoe oud het jongste kind is. (Bedenk dat zij leven in een tijd waarin zwangerschappen snel op elkaar plegen te volgen). Aeltje antwoordt dat dit nu bijna twee jaar oud is en dat ze sindsdien niet zwanger is geweest. Ze is openhartig over de oorzaak daarvan (ik paraphraseer:) Ik denk niet, zegt ze, dat het spulletje van mijn man daar nog goed voor is, want hij rookt teveel en men zegt dat je daarvan opdroogt. Vroeger stond hij zijn mannetje, maar nu stelt hij niets meer voor.

Het zullen dergelijke passages zijn geweest waardoor de Klucht van de Molenaar eeuwenlang als te onfatsoenlijk werd beschouwd om anderen dan serieuze onderzoekers onder ogen te komen, laat staan hem op te voeren. Maar al zullen er in het begin van de zeventiende eeuw ook

wel fatsoensridders zijn geweest, Bredero en meer van zijn tijdgenoten geven blijk van een onkrampachtige houding tegenover seksualiteit. Zoals gezegd treedt er pas later in de eeuw een duidelijke verpreutsing op. Dat neemt niet weg dat seks ook daarvoor toch altijd een zeker taboe-karakter heeft meegedragen, wat dit aspect van het leven erg aantrekkelijk maakt om er grappen over te verzinnen. Zoals in heel veel kluchten en liedjes gebeurt.

Terug naar de tekst. Op Aeltjes verzuchting belooft Piet zich te beteren, maar als Trijn hem om dit goede voornemen prijst, reageert hij onbeschaamd met

Ygut dat ick jou iens had, hoe sou ickje nae jou gat veteran.

[Bij God, als ik jou eens had, hoe zou ik je te pakken nemen.]

Daarmee voldoet hij duidelijk aan het traditionele beeld van de altijd hitsige molenaar. Ik loop wat passages langs die deze indruk bevestigen, hoewel het beeld dat de dialogen van de klucht van Piets aard en gedrag schetsen,

niet helemaal consequent lijkt te zijn. Schiet hij volgens Aeltje bij haar tekort, ze vergelijkt hem wel met een koekoek: haar Piet legt ook zijn eieren buiten het eigen nest en hij heeft zijn beste pijlen elders verschoten. Piet merkt laconiek op dat een man die zeven jaar bij dezelfde vrouw blijft daar melaats van wordt. In de rest van deze scène roddelen overigens ook de twee vrouwen lustig over seksuele escapades, nu van met naam en toenaam genoemde burens. Ze klagen verder uitvoerig over de ellende die je als vrouw met dienstmeisjes kunt hebben. Als Aeltje op een zeker moment de kamer uitgaat om haar kinderen naar bed te brengen, haakt Piet bij die conversatie aan door langs zijn neus weg te vragen:

Maer iou voorschreven Meyt isse wat moy? [De meid over wie je het had, is die nogal mooi?]

Ja tamelijk, antwoordt Trijn. En Piet weer:

Vreesje niet datter iou Man me tydt ter koy?
[ermee naar bed gaat]

Of het hy gien sin in wat versnapering as gy uyt bint?

En Trijn:

O slimme Piet! Nou hoor ic ierst dat gy ien deurtrapte guyt bint.

Piet:

Wel moer, wat mienje datje sulcke dingen niet ghebeuren?

In de volgende dialoog komen alle drogredenen langs van de geoefende verleider:

Wat schaedt het de lucht datter altemet ien veugheltje deur keylt?

Wat schaedt de zee datter altemet ien scheepje deur seylt?

En je man zal het nooit te weten komen...

Trijn blijft al die argumenten afwijzen en strubbelt alleen maar tegen. Maar dan wordt Piet handtastelijk: Nu laat me eens voelen, zegt hij en even later: Doe dat nu ook eens bij mij. En dan bezwijkt Trijn voor de verleiding en bedenkt Piet zijn slimme plannetje.

Na de gezamenlijke avondmaaltijd heeft Piet zo'n haast dat hij niet eens de moeite wil nemen om die met een fatsoenlijk gebed af te sluiten. Als Aeltje hem daarop wijst, antwoordt hij onverschillig:

Ja wijf het zal ten jongsten dage even veul wesen [bij het laatste oordeel niks uitmaken].

Of ick daer ien diel woorden brabbel, 't het niet ien beet om 't lijf.

Dat zal het oordeel over deze molenaar ik Bredero's tijd niet positiever hebben gemaakt.

Piet vertrekt, zogenaamd naar zijn molen. De vrouwen horen hem buiten zingen. Wat een leuke man heb je, zegt Trijn, waarop Aeltje haar gal spuit over hem: hij is een verkwister, een vrouwenjager, een zuiplap en een hoerenloper. Trijn bekent dan wat ze met Piet heeft afgesproken en wisselt met Aeltje van kleding

en slaapplaats. Als Piet terug van zijn molen komt, toont hij zich er helemaal klaar voor. Zijn mes (een gemakkelijk te doorziene beeldspraak) heeft hij op scherp gezet. Hij zal de stadslui eens laten zien dat molenaars van wanten weten en hij gaat naar binnen.

Er moet dan een pauze vallen. Zou de verbeelding van de toeschouwers misschien zijn geprikkeld met geluiden van achter de schermen? Na korte tijd duikt Piet weer op en laat zich enthousiast uit over zijn belevenis, al had die naar zijn zin wel wat langer mogen duren. Maar ondanks dat: dit stadsvrouwtje verstaat haar ambacht. Tegen zijn knecht Joost, die ergens wat ligt te snurken, bluft hij dat hij van zijn leven geen zoeter half uurtje heeft gehad. Joost gaat na enig aarzelen op Piets aansporingen in om ook van deze kans te profiteren. Dat leidt tot een hevige scheldpartij van Aeltje, die zonder te merken dat ze het tegen de knecht heeft, haar man verwijt dat hij bij een andere vrouw wel presteert wat hij bij haar niet kan opbrengen. De knecht beseft dat het om zijn bazin gaat en vlucht met zijn broek in hand naar buiten. Piet weet nu hoe hij beetgenomen is. Hij spreekt de vrees uit dat zijn vrouw niet meer te houden zal zijn nu ze de smaak van de (jongere) knecht te pakken heeft. Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten. Hij ontslaat de knecht en stuurt die met een drinkgeldje de deur uit. Hij hoopt maar dat zijn schoonmoeder voor verzoening met zijn vrouw zal kunnen zorgen. Op de luifel van haar huis leest hij de moraal: Wat je niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet. Hij neemt zich voor geen overspel meer te plegen en hij waarschuwt andere mannen van zijn soort om toch maar niet hun sleutel in andermans slot te steken.

Trijn Jans kan bij het aanbreken van de dag uitgerust en tevreden vertrekken. Ze verwacht dat dit verhaal in Amsterdam wel van mond tot mond zal gaan, zeker als haar neefje Hillebrand (misschien een toespeling op Bredero's voornaam Gerbrand?) daar wat over

zal dichten.

Ik concludeer dat Bredero's Slimme Piet tegen de eerder geschetste mentaliteits-historische achtergrond aan alle clichés voldoet die betrekking hebben op de seksuele moraal van molenaars. Maar ik hoop ook te hebben gedemonstreerd dat hij niet louter een karikatuur is geworden. De moraal ligt er ook niet erg dik op. Als toeschouwer kun je hem ervaren als een levend mens, die we tegen het lijf hadden kunnen komen als we in 1613 de Leidse poort uitgewandeld zouden zijn. Maar er kan wel van harte om hem gelachen worden. En dat is te danken aan Bredero's onvolprezen oog voor het komische, zijn scherpe waarneming van menselijk gedrag en zijn briljante hantering van de gewone spreektaal uit het Amsterdam van zijn tijd.

Eddy Grootes

(Licht gewijzigd met toestemming van Eddy door Theo Knippenberg, Trappenkamp, 2012)

G. A. Brederoods meulenaer ghemaeckt in 't iæer 1613 Ghedruckt in 't Jaer ons Heeren/1619

personagien.

Slimme Piet
Trijn Jans
Aeltje Melis
Joost

[Een Meulenaer]

[Een Ste-vrouw]

[Vrouw vanden Meulenaer]

[Knecht vanden Meulenaer]

Trijn Jans

- ick heb gheloopen dat ick sweet, o mijn! ick bin soo moe:
En nou ick uyter weer gegaen bin nou is juyst de poort toe:
Ja wel ick bin uyt mijn aem, so geweldich heb ick gelooopen.
Ja wel op andere plaetsen kanmen de poort om een pijntjen op koopen.
- 5 Dit is te byster voor de reysende man, en burgers verdriet.
Wat sal ick doen, in een herbergh gaen? dat durf ick niet,
En ick heb hier geen kennis daer ick slapen mach of vernachten.
Ick weet niet wat ick wil, ick heb wel duysent ghedachten:
Dan wil ick dus, dan wil ick so. Ey! sietmen hier eens staen.
- 10 Wel wat vraech icker nae, ick mach hier yewers angaen.
'Beraetje eerst Trijn Jans, en wilt so seer niet jachten,
'Deynkt dat een eerb're Vrouw heur immers so seer moet wachten
'Voor d'opspraeck als voor de daedt, weetje niet hoe haest men op 't woort is?
'Sieje niet datter nau een degelijcke herbergh buyten de poort is,
- 15 'Of't zijn maer hoere-kotten en kufjens. Datmer onverhoets quam
' 't Was morgen dien dach over de hiele stadt van Amsterdam:
'Want het herommenes is van alle deucht vervreemt,
'Dat het veul eer de loghen dan de waerheyt aen-neemt.
Ick weet goet raet, ick sel vande noot een deucht maken,
- 20 En sien of ik hier nieuwers ken in en huys raken:
Ick sel't gaen avonturen. Wat schaet versocht. Die soect die vijnt.

Slimme Piet [de molenaer]

- 't is wel Aeltje Melis, ick sel gaen kijcken nade wijnt.
Wat hettet van daech ien ruych weer eweest, 't isje niet te seggen.
Doch nou op den avont so gaet de wijnt al moytjes leggen:
- 25 Maer op den dach de lucht betrock, het sweck dat vlooch,
't Scheen de wijnt alsen kracht op ongse meulen spooch,
So kraeckte de trappen, en so verbrangst gilden de sporten.
Ick docht altemet daerme sel't hiele sootje van booven neer storten,
So drilden de vleugels, so rammelden de plancken, daer stont niets stil,
- 30 Een vliegenden storm blies, dat ons duyfhock van boven neer vil,
Doch ongse goe Joost die hettet wat e klust en t'samen e slaghen.

De Klucht van de Molenaar

Deze hertaling heeft geen enkele pretentie om de taal van Bredero ook maar te benaderen, en is uitsluitend bedoeld als hulpmiddel om de oorspronkelijke tekst te kunnen volgen.

Het unieke van Bredero's kluchten is o.a. dat elk personage een eigen taalgebruik heeft, dat komt in deze droge hertaling niet tot uitdrukking.

Verder zijn, waar nodig, rijm en ritme opgeofferd, om de oorspronkelijke tekst zo goed mogelijk te begrijpen.

Personages.

SLIMME PIET	<i>[Een Molenaar]</i>
TRIJN JANS	<i>[Een Stadse Vrouw]</i>
AELTJE MELIS	<i>[Vrouw van de Molenaar]</i>
JOOST	<i>[Knecht van de Molenaar]</i>

TRIJN JANS

- k heb me in het zweet gelopen, kijk mij! Ik ben zo moe:
En nou ik niet meer kan is juist de stadspoort toe.
Jawel, ik ben buiten adem, zo hard heb ik gelopen.
Jawel, elders kan men met een pilsje de poort wel open kopen,
5 Dit is te erg voor een reiziger, en burgermans verdriet.
Wat zal ik doen, naar een herberg gaan? Dat durf ik niet,
En ik ken hier niemand bij wie ik kan slapen of overnachten.
Ik weet niet wat ik wil, ik heb wel duizend gedachten:
Dan wil ik zus, dan wil ik zo. Ach! Zie me hier eens staan!
10 Wel, wat maak ik me druk, ik kan hier toch ergens binnengaan.
Denk eerst na, Trijn Jans, zorg dat je niets overhaast doet,
Bedenk dat een fatsoenlijke vrouw zich net zo hoeden moet
Voor opspraak als voor de daad, weet je niet hoe snel de roddel gaat?
Zie je niet dat er geen deugende herberg hier buiten de poort staat,
15 Alleen maar hoerenkasten en kroegen. Als je er onverhoeds kwam
Zou het morgen al bekend zijn in de hele stad Amsterdam:
Want Jan en alleman is zo van elk fatsoen vervreemd,
Dat ie veel eerder de leugen dan de waarheid aanneemt.'
Ik weet wel raad, ik zal van de nood een deugd gaan maken:
20 En zien of ik hier niemand ken om onder dak te geraken.
Ik waag het erop. Proberen kan geen kwaad. Wie zoekt die vindt.

SLIMME PIET *[de molenaar]*

- t Is goed, Aaltje Melis, ik zal gaan kijken naar de wind.
Wat is het vandaag ruw weer geweest, allemachtig!
Maar nou tegen de avond gaat de wind al mooi liggen.
25 Overdag betrok de lucht, het wolkendek dat vloog,
't Leek wel of de wind al zijn kracht op onze molen spoog,
Zo kraakten de trappen en zo vervloekt kreunden de treden.
Ik dacht straks komt het hele zootje van boven naar beneden,
Zo trilden de wieken, zo rammelden de planken, niets stond stil,
30 Een vliegende storm blies zo, dat ons duivenhok naar beneden viel,
Maar onze goede Joost heeft wat geklust en 't bij elkaar geslagen.

[Trijn Jans, slimme Piet]

Trijn Jans

Goeden avont fijn-man, ick souje garen een woortje vraghen,
Goede vrient, binje so goet hertich en beleeft,
Soo bid ick dat gy mijn te nacht huys-vestingh geeft.

- 35 Ick sou wel yewers gaen, maer siet ick vrees voor schanden:
Want gy weet wel een Vrouw het toch vrienden en vyanden:
Een yeghelijck seyt van je 't gheen dat hy iou gunt,
En een Vrouw hetten licht verkerft, al misdoetse in 't minste punt.
De werelt is soo verkiert! niemant duydt yet in 't goede,
- 40 En op datse van my niet quaet moghen vermoeden,
Soo laetmen in iou huys te nacht hier rusten op een stoel:
Want in deuse kufjens ist mijn niet eers genoegh, en op de wech ist mijn te koel.

Piet

Wel Vroutje wat sel ick seggen? ick selt me Vrouw vraghen:
Je bint seker al te goelijcken sackje datme iou sou in de kou iagen.

- 45 Aeltje Melis, moer.

Aeltje [spreekt van binnen]

Wel wat isser kijnt

Piet

Maer hoor hier.

Aeltje

Ick mach niet liefste, de ketel, vaer, die moet te vier:
De visch die staet noch in heur bloedt, die 'k te middach heb ebroken,
Ick moet water halen om die te wassen., en te koken.

Piet

Aeltje, seg ick, hier is ien stee-wijf dat naeje wacht.

[Trijn Jans, Slimme Piet, Aeltje Melis]

Trijn Jans

- 50 Vrouschap hebje niet een plaetsje veur mijn van dese nacht?
We komen uyt de Leytse kaegh, en ick bin buyten esloten,
En ten past niet voor een eerlijcke Vrouw te gaen in hoerekoten,
Mach ick maer op een stoel slapen, ick wil hebben iou ghemoe?

Aeltje

Wy hebben maer ien bedt.

[Trijn Jans, Slimme Piet]

TRIJN JANS

Goedenavond beste man, ik zou je graag wat vragen?

Goede vriend, wees zo aardig en beleefd,

Ik vraag je dat je mij vannacht onderdak geeft.

35 Ik zou wel elders kunnen gaan, maar dan maak ik mij te schande

Want je weet wel, een vrouw heeft toch vrienden en vijanden:

Iedereen zegt over je datgene wat hij je toewenst,

En een vrouw heeft het gauw verbruid, al misdoet ze niet het minst,

De wereld is zo slecht! Niemand gaat uit van het goede!

40 En opdat ze van mij niets kwaad zullen vermoeden,

laat me alsjeblieft in jouw huis vannacht rusten op een stoel:

Want in die kroegen is 't mij niet netjes genoeg, en op straat is 't mij te koel.

PIET

Wel vrouwtje, wat zal ik zeggen? Ik zal 't mijn vrouw vragen:

Je bent zeker een te aardig wijfje om je de kou in te jagen.

45 Aaltje Melis, moeder!

AALTJE [spreekt vanaf achter het toneel]

Wel, wat is er, kind?

PIET

Wel, hoor eens even hier

AALTJE

Ik kan niet liefste, de ketel, vader, die moet nodig op het vuur,

De vis die ligt nog in haar bloed, die ik vanmiddag schoon heb gemaakt;

Ik moet water halen om ze te wassen en te koken [voor 't avondmaal].

PIET

Aaltje, ik zeg je, hier is een vrouw uit de stad die op je wacht.

[Trijn Jans, Slimme Piet, Aaltje Melis]

TRIJN JANS

50 Vrouw, heb je niet een plaatsje voor mij vannacht?

Ik kom met de trekschuit uit Leiden, en de stadspoort is op slot,

En het past een eerbare vrouw niet om te slapen in een hoerenkot.

Mag ik misschien op een stoel slapen? Vind je dat goed? *

AALTJE

We hebben maar één bed.

Trijn Jans

Dat schaed niet.

Aeltje

Vaer, wat seg jyder toe?

Piet

- 55 Maer Aeltje laet ons dat Vrouwtje daer gheryven.
Rekent byje eyghen hert, hoe noo dat j'op straet soudt blyven.

Aeltje

Komt in moer, hangtje huyck op, en setje manckje neer.

Trijn Jans

Wel vrienden, 't is onverdient, niet te min ick danckje seer.

Maer hoe reyn woonje hier! Heer, hoe helder leyt desen haert!

- 60 Ja wel ten is hier anders niet dan ofje in een Begeynen selletje waert.
Heer hoe glimt you kanne-bort, iou tinne-werck, iou pypen, en iou krensen.
Wel salighe luy! ghy hebt hier al wat ghy sout konnen wenschen.
Jemeny, de balcken en de solder is met schulp-sant eschuert.

Piet

Mijn wijf het gien weergae, sy is het puyckje vande buert.

- 65 Sy wast en sy plast 't hiele huys al moerlijcke lienich,
In heb icker ien reys van doen sy helpt my onder ienich.

Trijn Jans

De Man is wel geluckich die sulcken besorch van een Vrou het.

Piet

De Man is wel dubbel gheluckich die jou het.

Trijn Jans

Maer susje waer zijn jou kyeren?

Aeltje

Maer die loopen vast speulen

- 70 Hier rontom het huys, op de werf. en in de meulen.

Trijn Jans

Hoe out is het jongste?

Aeltj

Dat is nou goelijckjes twie iaer,

Songt die tijt heb ick noyt etwijffelt, of ick was noyt swaer*.

* **swaer:** zwanger

TRIJN

Dat hindert niet.

AALTJE

Vader, wat zeg jij er toe?

PIET

- 55 Maar Aaltje, laten we dat vrouwtje daar gerieven.
Bedenk in je eigen hart hoe erg het zou zijn als jij op straat moest blijven,

AALTJE

Kom binnen, moeder, hang je mantel op en zet je mandje neer.

TRIJN JANS

Wel mensen, ik heb er geen recht op en juist daarom dank ik je zeer.

Ach hoe proper wonen jullie hier! God, hoe schoon is jullie haard!

- 60 Jawel 't is hier niet anders dan alsof je in een Begijnenhofje staat.
Heremijntijd, wat blinken je keukenplanken, je tinwerk en je onderzetters.
Gelukkige mensen! Je hebt hier toch alles wat je maar zou kunnen wensen.
Jeminee, de balken en de zoldering zijn met schelpenzand geschuurd.

PIET

Mijn vrouw heeft haar weerga niet, ze is het puikje van de buurt.

- 65 Ze wast en zij sopt het hele huis, moederziel alleen,
En als ik eens iets nodig heb, dan helpt ze me meteen.

TRIJN JANS

Een man moet wel gelukkig zijn als hij zo'n zorgzame vrouw heeft.

PIET

En een man moet wel dubbel gelukkig zijn als hij jou heeft!

TRIJN JANS

Maar zusje, waar zijn je kinderen?

AALTJE

Die lopen vast te spelen

- 70 Hier rondom het huis, op het erf en in de molen.

TRIJN JANS

Hoe oud is de jongste?

AALTJE

Die is nou goed twee jaren.

Sindsdien heb ik nooit betwijfeld dat ik nooit meer zal baren.

Ick loof niet datter mijn mans goetje langher sel tot doghen,
Want hij drinckt te veel Toeback, en die (seggen de luy) doet opdroghen.

75 Hij plach wel een Man in't veldt te wesen, maer nou is hy te slap.

Piet

Ick selme beteren wijf.

Aeltje

Ja hoe? als scharbier* op den tap?

Trijn Jans

Neen, dat behaechtme wel. dat hy deyt ick selme beteren.

Piet

Ygut dat ick jou iens had, hoe sou ickje nae jou gat veteranen.**

Trijn Jans

Kenje wat veteranen vetert iou wijf, jou lief, iou bruyt.

Aeltje

80 Neen moer hy slacht de Koeckoeck, hy leyt zijn eyeren al uyt,

Hy het zijn beste pylen al in 't wilt verschoten:

Dan seker 'tis zijn schult niet, hy is van't houtje ghesproten. ***

Piet

Een Man die seven iaer by een Vrouw blijft die wordt melaets.

Aeltje

Dat hebje van ien hoer eliert, in een oneerlijcke plaats:

85 Maer Vrouw-mensch hoe statet toch met iou Mans saken?

Trijn Jans

Maer mijn Man slacht jou Man, die kan mier praten als maken.

Ick bin wat mitten iersten, over drie vierendeel iaers, bin ick op men tijt,

Isset anders, ick weter niet of, so bin ick het boeckje quijt,

Mijn Man seyt dat hy blind wordt van al dat parle-gaten.

Piet

90 Mijn dunckt dat de wyven altoos van kyser-maken praten.

Besonghder asser ien kijndt ehaelt wort, dan hebbense sulcken deun.

Gelijck ick nou jongst hoorden , op het mael van men jongste seun.

Hoe slordich leyden sy't of doe sy de kandel in 't lijf hadden.

95 Ick moetet lachende verhalen, hoe dat sy voor mijn wijf badden

'Nou willen wy gaen bidden de goed Man sint Jan,

'Dat hy jou met lief weer helpt ongder de Man.

* scharbier was het laatste restje bier, al
gemengd met spoelwater

** **letterlijk:** jouw gat veteranen, dichtrijen

*** **letterlijk:** van hetzelfde hout/dezelfde stam
gesproten

Ik geloof niet dat het zaad van mijn man daarvoor nog langer deugt.
Want hij rookt te veel, en daarvan (zeggen ze) raak je opgedroogd.

75 Vroeger stond hij z'n mannetje, maar nu is hij te slap.

PIET

Ik zal me beteren, vrouw..

AALTJE

Hoe dan? Als het laatste schrale bier uit de tap?

TRIJN JANS

Nee, dat bevalt me wel, dat hij zich beteren wil.

PIET

Herejé, als ik jou eens had, dan ging ik graag met jou van bil,

TRIJN JANS

Als jij wat uit wilt vreten, doe dat dan maar bij jouw vrouw, jouw lief, jouw bruid

AALTJE

Nee vrouw, hij is net een koekoek, die spreidt zijn eieren liefst uit.

hij heeft zijn beste pijlen al verschoten in het wilde weg.

Maar 't is zijn schuld niet, het zit in de familie, wordt gezegd.

PIET

Een man die zeven jaar bij één vrouw blijft, wordt melaats.

AALTJE

Dat heb je van een hoer geleerd, op een onfatsoenlijke plaats.

85 Maar beste meid, hoe is het met jouw mans potentie in dit soort zaken?

TRIJN JANS

Mijn man lijkt op jouw man, hij kan beter praten dan kinderen maken.

Ik ben net zwanger, over driekwart jaar is het mijn tijd,

Als het niet klopt, weet ik het ook niet, dan ben ik de tel kwijt.

Mijn man zegt dat hij blind wordt van al dat gevrij.

PIET

90 Vrouwen praten altijd over kinderen maken volgens mij.

Voorals er een kind wordt geboren genieten ze buitengewoon,

Zoals ik laatst hoorde op het doopfeest voor mijn jongste zoon,

Hoe grof gingen ze tekeer, toen ze de kandeel* binnen hadden.

95 Ik moet lachend vertellen hoe ze voor mijn vrouw toen baden,

'Nou gaan we bidden en vragen aan Sint-Jan,

Dat hij jou gezond en wel weer helpt onder de man.'

* Kandeel is een alcoholische drank die op kraamfeesten werd geschonken

O bloemer herten* wat hoorden ick al vande weyicheyt,
Van dese man zijn koelicheyt, en van de ander zijn freyicheyt:
En dat die so hiel loom was, en d'ander weer so snel.

100 De ouwe wyven lachtender om, o mijn! het deder noch so wel.

Trijn Jans

Siet keyeren, doet wat daer de mannen by binnen.

Aeltje

Maer wat kalling praet ghy luy by jou ontydige waerdinnen?

Piet

Waerafter wijfe mocht icketje noch iens hooren segghen,
Ick wodder sepers noch wel iens om in de kream legghen.

Aeltje

105 Ja, ick gelooft wel dat ghy wel sout willen, mijn lieve man,
Konnen wy so mackelijck van 't kijndt komen alsmer wel komt an.

Trijn Jans

Ast is moer. Hoe hiet ghy?

Aeltje

Aeltje Melis is mijn naem.

Trijn Jans

En jou mans?

Aeltje

Die hiet slimme Piet inde waring.

Piet

Hoe noemense jou?

Trijn Jans

Ick hiet Trijn Jans.

Aeltje

Weetje wel hoe onse Symon buur mit zijn nuw-backen wijf pleech te mallen?

110 En arme vaer, hy lach wel ien hallif jear veor zijn Vrouw bevallen
Inde veur-kream. Het was hem op zijn Bruyloft wel eraen,
Dat hy hum niet sou verbaesten, wangt seydense de Papegay sel lang enoech staen.
Maer wat wast? hy miender gout uyt te puuren**,
En 't vil boven quicsilver niet.***

* **letterlijk:** Gods bloedend hart

** **letterlijk:** meende er goud uit te peuren

*** kwik(zilver) werd gebruikt als medicijn
tegen de geslachtsziekte syfilis

O God nog aan toe, wat ik al niet hoorde over de wijverij,
Over de impotentie van de ene man en van de andere man zijn potentie
En dat deze zo heel sloom was en de andere juist zo snel.

100 De oude vrouwen lachten erom. Ja, die vermaakten zich wel.

TRIJN JANS

Zie je wel, als er mannen bij zijn moet je hier niet over beginnen.

AALTJE

Maar wat voor praat slaan jullie uit bij jullie onfatsoenlijke waardinnen?

PIET

Waarachtig wijffie, mocht ik jou zo eens horen praten,
Dan zou ik je zeker nog wel eens zwanger willen maken.

AALTJE

105 Ja, ik geloof best dat je dat wel zou willen, mijn lieve man;
Kwamen wij maar net zo makkelijk af van 't kind als men het maken kan.

TRIJN JANS

Zo is 't maar net, moeder. Hoe heet je?

AALTJE

Aaltje Melis heet ik.

TRIJN JANS

En jouw mans naam?

AALTJE

Die noemen ze meestal slimme Piet.

PIET

En hoe heet jij?

TRIJN JANS

Trijn Jans, aangenaam.

AALTJE

Weetje wel hoe 't buurman Simon met zijn nieuwe vrouw verging?

110 Die arme kerel lag ziek te bed, al een halfjaar voor de bevalling
Tijdens de zwangerschap. Op zijn bruiloft raden ze hem nadrukkelijk aan
Dat hij zich niet zou haasten: zijn papegaai kon nog lang genoeg staan.
Maar wat deed hij? Hij wilde 't onderste uit de kan.
En achteraf bleek dat syfilis te zijn.

Piet

Hy mochter te lydich op duuren,

- 115 Immers so Fijtjebuur seyde, so wast ien gheweldich kloeck gast.
O menschen! 't gincker altemet op ien sneersen, elck hout zijn broeck vast.
Ick weet niet hoe veul meysjens hy de maechdom wel het enomen,
Mit noch sulcke sticken, men souder om op galeyen komen.
Ick seyde altemet, ick prijsje Fijtje, datje niet ien ding veynst.
- 120 Dat hem de boeren hadden, sy maectender ien bul of , of ien spring heynst.
Waert niet jammer dat zijn Moer ien Non of ien Begijn geweest was?
Och mochtse noch eens opsien. dat heur seun sulcken geest was,
Ick wedse hem ien Rosenobel sou toesmyten stil.
Gut hoe souse lachen!

Aeltje

Ja, as ien peert dat byten wil,

- 125 Ick mien datse om heur seuns oolijcke boeveryen,
Inde hel of 't vagevyer ghenoech het te lyen.
Quam hy niet as hy noch vryer was tot Jannetje Stellaers,
En krom vande plaets in 't veynster, sonder licht of sonder kaers,
En ging veur de dochters bed, en begon deken en laken t'ontdecken.
- 130 Sy, arme sloof, haddet haer bestemoer wel hooren vertrecken
Dattet daer waerde en spoocten, als het snachts hiel bruyn was;
Doch sy voelde wel dattet gien nacht-merry of gien ruyn was,
Sy lach in weyntjens pars, sy wist niet hoe sy sou.
Wat sou sy doen, goe meyt, hy dee al wat hij wou:
- 135 In sy swietten Judas swiet, en sy dorst noch hicken noch spreken,
En doe is hy al stillettens weerom nae huys estreken.
's Morgens ast dach was so seyde zijt haer moer
Van stickje tot beetje, en hoe datse snachts al voer.
Sus, sus, sey de moer gy droomt, dat sinne maer viesevasen,
- 140 Kijnt dat is swaer bloedt, dat gy hebt voelen leggen en rasen,
't Is niemendal, ick hebbet mee wel ehadt, 'tsel wel vergaen,
Kenje slechs, ast weer komt, mit iou tong ien kruysje slaen.
Wel dochtse. Daer na, kijnts, over drie weken,
Soo kroop hy weer by 'tselde meysje ongder de deken.
- 145 Maer dewijl hy het muysje in 't valletje of in't huysje joech,

- * **letterlijk:** Gods bloedend hart
** **letterlijk:** meende er goud uit te peuren
*** kwik(zilver) werd gebruikt als medicijn
tegen de geslachtsziekte syfilis

PIET

Hij kreeg er nooit genoeg van.

- 115 Volgens buurvrouw Fijtje was 't een geweldig potente gast.
o mensen, wat ging het er soms op los, je hield je broek vast.
Ik weet niet hoeveel meisjes hij wel heeft ontmaagd,
Voor zulke streken wordt wel galeistraf* gevraagd.
Ik zei al, ik prijs Feitje, ze kwam er eerlijk voor uit
- 120 Op de boerderij hadden ze hem beslist als fokstier of dekhengst gebruikt
't Zou jammer zijn als zijn moeder een non of begijn geweest was.**
Och, kon ze nog maar eens zien dat haar zoon zo'n beest was.
Ik wed dat ze hem wat geld toe zou smijten.
Gut, wat zou ze lachen.

AALTJE

Ja, als een paard dat wil bijten.

- 125 Ik denk dat ze om alle boevenstreken van haar kind
In de hel of 't vagevuur al genoeg ondervindt.
Hij kwam toch als vrijgezel bij Jannetje Stellaars,
Waar hij van de binnenplaats door 't venster klom, zonder licht en zonder kaars.
bij haar dochters bed angekommen trok hij de dekens en lakens weg.
- 130 Tegen het onnozele kind had haar grootmoeder wel eens gezegd,
Dat het daar behoorlijk kon spoken in 't donkerst van de nacht;
Maar ze voelde wel dat ze niet door een nachtmerrie of ruïn** werd verkracht
Ze stierf duizend doden, wist niet wat ze doen zou,
Wat moest ze ook doen, hij deed gewoon wat ie wou
- 135 Zij zweette van angst en durfde geen kik te geven,
En hij heeft zich na afloop stilletjes weer naar huis begeven.
's Morgens toen het licht was, heeft haar moeder vernomen
Stukje bij beetje wat haar 's nachts was overkomen.
Tut, tut, zei haar moeder, je droomt, 't was je verbeelding,
- 140 Kind, 't is je onrustig bloed dat in je tekeeringing.
't Is niets, ik heb 't ook wel gehad, 't zal wel overgaan;
Je moet gewoon, als het weer komt, met je tong een kruisje slaan.
Da's goed, dacht ze. Daarna, meid, na drie weken,
Kroop hij weer bij datzelfde meisje onder de deken.
- 145 Maar toen hij het muisje in 't valletje of 't holletje joeg,

* dwangarbeid als roeier op een schip

** dan was hij immers nooit geboren

*** gecasteerde hengst

So wast heur onmogelijk datse mit heur tong ien kruysje sloech:
Doch als het lang ghenoech gestormt had en gheregent,
Doen heeft syer wel ongaartich ekruyst in esegent.
En doe ging hy deur.

Trijn Jans

Ja wel wat segje van dien rabbaut?

150 Hoe liep het mettet meysjen?

Aeltje

Maer die worde seer benaut.

Het koorde, het spooch, het ontreech hear borsten*, en het worde hiel blieckjes.
Se had gien smaeck in heur eten, sy was belust op karsen en op krieckjes,
In 't midden van de winter, de moer liep self om M.Jan de doctoor,
Maer 't hielp niet wat hyer in gaf, het gelt en goetje was te loor,

155 Heur oogen villen in, heur neus beloock, heur buyck swol oft watersucht was.

Hier de kopster, Neel slim-mongs, sach ierst datse bevrucht was.
De Vaer die baerden aers noch aers as de baerlijcke hel.

Hy wodse in een doncker gat setten, versinje wel?

Doch Josep Lammertsz. die sin kin vol kekelen en stoppelen,

160 Die hetter hem van zijn Petemeuy, ier hyse esien had, an laten koppelen,

En die goe slocker die was so blijd, ick en weet niet hoe,

Hy kreeg dat bereen merritje, met ien veulletje toe.

En onse Symen buur liep op de bier-banck by zijn droncke gesellen,

Dit hiele storiijt voor ien nieuw sproockje vertellen.

165 Maer alle seven jaren komt ien ding weer te pas.

Gans lyden de Heyligen komen nou soo deerelijvk om heur was.

Ja wel, hier sit ick vast en lary, ick sou mijn vis overhangen.

Heer mijn Man het huyenochtent sulcken moyen Soo evangen.

Trijn Jans

Wel doeje dat selfs? dat's wonder, houje dan geen meyt?

Aeltje

170 O neen ick susje, dat heb ick flusjes alle seyt.

Daer moet ick selfs over gaen: ick moet de roo-kuwen

Selfs bewribbelen en schoon maken, en 't bloedt daer uyt duwen.

Sou ick daer dienst-meysjens me laten begaen?

Ick segje dat de visch mijn sou teghenstaen.

* haar borsten zwollen op, dus ze moest haar korset lossen rijgen

Was het haar onmogelijk dat ze met haar tong een kruisje sloeg.
Maar toen het lang genoeg had gestormd en geregend,
Heeft ze zichzelf ongenadig bekruid en gezegend.
En toen ging hij ervandoor.

TRIJN JANS

Wel, wat zegje van zo'n schavuit?

150 Hoe liep het met het meisje af?

AALTJE

Nou, die hield het niet meer uit.

Ze werd misselijk en gaf over, ze werd dikker en zo bleek als een zieke.
Ze had geen trek meer in eten; maar was dol op kersen en krieken*.
Middenin de winter heeft haar moeder 't zelf aan dokter Jan verteld,
Maar wat hij haar ook toediende, 't was allemaal weggegooid geld.

155 Haar ogen zonken diep, haar neus werd smal, haar buik zwol als bij waterzucht.

De aderlaatster** hier, Neel Scheetbek, zag als eerste dat ze was bevrucht.

Haar vader raasde en ging tekeer als de waarlijke hel.

Hij wou haar liefst in een donker hol stoppen, begrijp je wel?

Maar Josep Lammertsz, die met zijn kin vol puisten en stoppelen

160 Heeft zich door zijn peetmoeder, ongezien, aan haar laten koppelen.

En die goeie man die was ik weet niet hoe blij,

Dat hij een bereden merrie kreeg met een veulentje erbij.

En buurman Sijmen ging in de kroeg zijn drinkgezellen

dit hele verhaaltje als een nieuw sprookje vertellen.

165 Maar elke zeven jaar, te pas of te onpas,

komen God-nog-an-toe alle Heiligen om haar was***

Jawel, hier zit ik maar te kletsen terwijl ik mijn vis boven 't vuur zou hangen.

Mijn man heeft vanochtend zo'n mooi zootje gevangen.

TRIJN JANS

Wat? Doe je dat zelf? Wat bijzonder, heb je dan geen meid?

AALTJE

170 O nee, ik niet zusje, dat heb ik zojuist al gezegd.

Dat moet ik zelf doen, ik moet de rood-gekieuwde vis

zelf ontschubben en schoonmaken tot al het bloed er uit is.

Zou ik een dienstmeisje haar gang laten gaan,

ik zeg je, dan zou de vis mij tegenstaan.

* zwarte kersen

** aderlaten is een primitieve vorm van geneeskunde waarbij bloed aan de aderen werd onttrokken, via een wond maar ook soms met bloedzuigers die op de huid werden gezet.

*** was: waskaars oftewel beloning

175 't is van dat morsige volck, en van de Ditmerssen en Poepen,
Daer sy over gaen. kijndt, dat sel ick jou niet afsnoepen.

Trijn Jans

Je segt de fyne waerheyt, wy hebbender nou t'onsent ien,
men dienter staech wel na te gaen, en na de handen te sien,
Sulck een Bely klonters isset, hier leggen de luyren, daer de doecken,
180 Se dreumeld het goetje so wech datse self niet weer weet te soecken,
Mijn betielen siender uyt als loot, en datje mijn koperwerck saecht,
Je sout spuwen so root ist. Ick seg altemet, Aecht
Gaet nou wat vroegh te bed, rijst morghe[n] vroegh op, en weest rat kijnt:
Maer wat ist, sy blijft legghen., en vijst by haer hielen dat haer de Son in't gat schijnt,
185 Se het ien uur werck ierser kliet, se komt of te achten of te negen,
En segje dan ien woortje, se durf ien mensch noch wel qualijck bejegenen,
Ick denck: absolvat vuyl-vat, vuyl vind icje, vuyl laet ickje, al ben ick noch so quaet,
Want dat versoorde volck draecht ien anders hiel over straet.
As de dienstmeysgens heur vrouwen of miesters uyt de kerck halen,
190 't Isje niet te segghen watte sticken datse daer verhalen.
Den ien seyt zy krijcht niet te drincken of te eten.
D'ander seyt, mijn miester het gis'tren zijn vrou esmeten.
Onse dochters vryer dat is sulcken goen knecht, hy hetme so lief,
Hy gafme lestent een stick van vieren, om dat ick brocht ien brief
195 Aen zijn vryster, en so hyse krijgt, belooft hy my een nuwe bouwen.
Ja seyt ien ander, daer veel dochters binnen daer binnen veel vrouwen,
Ick sou liever om go gaen, gy meuchtet loven of gy wilt,
Eer ick heur sou dienen, so besucht werter ien mensch bedilt,
Hoort, seyt ien ander, onse seun het vande weeck so op etrocken:
200 Hy souwer korteling ien neer eleyt hebben haddet willen locken.
De vijfde seyt, as onse volck iens lustich gasten,
So moeten wy ien hiele maent by-legghen, en winnen 't weer met vasten.
Somma sommarum, daer wert so lydighe veel ghekalt.

Piet

Mijn dunckt dat gy alle bey vanden os opten esel valt.*

Trijn Jans

205 Nou vaer, de wyven praten so wyven praetjes.

* van de os op de ezel: lukraak

- 175 't Is van dat morsige volk, 't zijn meestal moffenmeiden.
Wat zij klaarmaken, daar zou ik jou niet om benijden.

TRIJN JANS

- Je zegt precies de waarheid, wij hebben er thuis nu ook een.
Je moet haar voortdurend nalopen en op de vingers zien,
Wat een sloddervos is het, hier liggen luiers en daar doeken;
180 Ze stopt alles zo weg dat ze zelf niet meer weet waar ze moet zoeken.
Mijn tinnen schalen lijken wel lood, en als je mijn koperwerk zag,
zo rood dat je er ziek van wordt. Ik zeg weleens: Aagt,
Ga nou vroeg naar bed, sta morgen vroeg op en wees vooral vlijtig, kind:
Maar ze blijft liggen, ligt te luilakken tot haar de zon in haar gat schijnt.
185 Ze heeft een uur werk voor ze gekleed is, komt pas om een uur of acht, negen,
En als je daar wat van zegt, durft ze je een grote mond te geven.
Ik denk: laat maar vuilpoets, vies vind ik je, vies laat ik je, al ben ik nog zo kwaad,
Want dat rotvolk strooit anders nog roddels rond op straat.
Als de diensmeiden hun vrouwen of heren uit de kerk halen,
190 Houd je niet voor mogelijk wat ze elkaar vertellen aan verhalen.
De een zegt dat men haar niets te eten ofte drinken geeft.
De ander zegt dat haar baas gisteren zijn vrouw geslagen heeft.
Of: de vrijer van de dochter is zo'n goeie vent, die heeft me zo lief,
Dat hij me laatst een daalder gaf voor het brengen van een brief
195 Aan zijn meisje; hij belooft mij een nieuwe rok als hij haar mag trouwen.
Ja, zegt een ander, waar veel dochters zijn daar zijn ook veel mevrouwen:
Ik zou liever gaan bedelen - als je het geloven wilt -
Dan bij hen te dienen, zo vreselijk word je daar bedilt.
Hoor, zegt een ander, de zoon des huizes heeft zich van de week zo misdragen:
200 Hij zou onlangs iemand hebben vermoord, als zijn opzet was geslaagd.
De vijfde zegt: als ze bij ons eens een feestje geven met gasten,
Moeten we een maand bezuinigen en het terugverdienen door te vasten.
Hoe het ook zij, ze kletsen maar raak over al zulke dingen.

PIET

Ik vind dat jullie alle twee wel van de hak op de tak springen.

TRIJN JANS

- 205 Nou vadertje, bij vrouwen hoort nu eenmaal vrouwenpraat.

Aeltje

Neen kijnt, ick kooch mijn etentje, ick was mijn vaetjes,
Ick heb mijn huys-werck dus lang allienich eklaert.

Trijn Jans

Denckt sus dat gy alle Jaers wel hondert daelders bespaert,
En dan hebt gy noch iou vryheyt om wat te mallen,

210 Je hoeft niet te vreesen dattet yemandt sel uyt loopen kallen.

En iou goetje en werdje niet ontmomt, noch verhuys morst.

Wat hetme onse Aecht wel goet ofhandlich gemaect en ontlorst!

Helf ten tijt mis ick dit of dat, dan neusdoecken, of dan huyven,

En s'is so lekker, se mach niet dan mangelen, rosynen, of druyven.

215 Als wy volck hebben, en ick dan na ien appel of neut vat,

So staet sy van veer en grijnst as ien nicker veur ien geut-gat.

En hebben wy Rotterdams, of Longs Engels, of Rijns of Spaensche Wijn,

Se drinckter soo droncken as ien varcken, datje wist hoe ickse somtijts wijn,

Je soutje verwonderen, ia dat icket niet liet om de bueren,

220 Ick sou van dese weeck ien are meyt gaen hueren.

Mijn man si altemet so quaet, hy wilse somtijts ien bet slaen,

Maer sy slacht den Esel, sy wil niet ien voet uyt heur tret gaen.

Al kijf ick dat ick schuymbeck, sy paster niet op, sy beeft as ien oven.

Wil ick wil van heur hebben ick moeder ien kermis beloven.

225 Mit die deense koppen en kanmen heen noch weer,

En die Westphalingen en Knoeten ribsacken ons noch veel meer.

De Waterlantsche meysjens zijn wel rendelijck en klaer,

Maer die hebben sulcken gherit van heur moer, van heur vaer,

En van heur speelnoots. En noch willense alle Jaren,

230 Ten minsten drie of viermael na huys uyt speulen varen.

Krijchtmen dan, dat selden beurt, een diensmeyt die suynich en trou is,

Die later selven dencken datse mier Mans as de Vrouw is,

Die moetmen niet ien oneffen woortje toe-spreken,

Of sy sullen 't gheen sy ande Ouders niet, ande kyeren wreken.

235 Men weet dickwils niet waerom dat de kyeren lam zijn.

En dat komt van die eerloose feecksen asse gram zijn.

Se ghevense sulcke harde duwen, of schricklijcke grepen:

Ghelijck mijn suster kijndt nou lestent van die kobbесоch worden ghenepen.

AALTJE

Nee meid, ik kook mijn eigen eten, ik was zelf de vaat.

Ik heb het huishouden al zo lang alleen geklaart.

TRIJN JANS

En bedenk, zusje, dat je per jaar wel honderd daalders bespaart,

En je hebt de vrijheid om wat met je man te rotzooien,

210 Want je hoeft niet bang te zijn dat iemand praatjes rond gaat strooien

En je spullen worden niet gestolen of je huis vuilgemaakt.

Wat heeft onze Aagt me niet bestolen en afhandig gemaakt!

De helft van de tijd ben ik iets kwijt, zakdoeken of mutsen verdwijnen

En 't is zo'n lekkerbek, ze eet alleen maar amandelen, druiven en rozijnen.

215 Als we bezoek hebben en ik dan een appel of een noot pak,

Dan kijkt ze van afstand toe, als een nikker voor een schenk-gat.

En hebben we Rotterdams of Engels bier, of Rijnse of Spaanse wijn,

Dan drinkt ze zoveel dat ik haar soms aantref als een dronken zwijn.

Het zou je verbazen, als ik het niet achterwege liet vanwege de bureu,

220 Zou ik het liefst nog deze week een andere meid gaan huren.

Mijn man is vaak zo kwaad dat hij haar soms flink wil slaan,

Maar ze is net een ezel, ze zal geen stap verzetten gaan.

Al scheld ik schuimbekkend, ze luistert niet, blijft roerloos als een oven

Als ik iets van haar gedaan wil krijgen, moet ik haar een kermis beloven

225 Met die Deense stijfkoppen, daar kun je toch mee heen noch weer

En die Westfalen en Moffen die kwellen ons nog veel meer

De Waterlandse meisjes zijn wel netjes en kloek,

Maar die krijgen voortdurend pa en ma op bezoek,

En hun vriendinnen. En dan willen ze elk jaar ook nog

230 Minstens drie of vier keer naar huis, met verlof

Krijg je dan, wat zelden gebeurt, een meisje dat zuinig en trouw is,

Dan denkt die al snel dat ze zeker wel meer Mans dan mevrouw is.

Zo iemand moet je niet al te onaardig gaan toespreken,

Want ze zullen het niet op de ouders, maar op de kinderen wreken.

235 Vaak weet je niet waarom er met de kinderen iets loos is,

Maar dat komt door zo'n eerloze feeks, als ze boos is.

Die geeft ze zulke harde klappen of heeft ze te hard gegrepen,

Zoals mijn zusters kind dat laatst door zo'n spinnekop is geknepen.

Hoe lockich bin gy, dat en ghebeurt iou niet.

Aeltje

- 240 Wel Trijn Jans blijf hier wat, ick denck mijn Water siet,
En ick hoor iou so veel vande kyeren segghen,
Ick mach de mynen mit ien te bedde gaen legghen.

Trijn Jans

Doet so.

Piet

Maer iou vooschreven Meyt isse wat moy?

Trijn Jans

Ja van passe.

Piet

Vreesje niet datter iou Man me tydt ter koy?

- 245 Of het hy gien sin in wat versnapelings as gy uyt bint?

Trijn Jans

O slimme Piet! Nou hoor ic ierst dat gy ien deurtrapte guyt bint.

Piet

Wel moer, wat mientje datje sulcke dingen niet ghebeuren?

Trijn Jans

Sou gy om ien lust u echt wel willen scheuren?

Piet

Wat schijt echt, as ick ghebruycken mach mijn lust.

Trijn Jans

- 250 Salighe man, weet gy wel hoe de snelle sonde lang ontrust?

Een gehout man en behoort sulcks niet iens te durven dencken.

Wie meuchdy beter vreucht as iou VROUTJE schencken?

Piet

Weet gy niet onse natuur dorst altijd na wat vars,

En eenderleye saken wertmen haest moe en wars.

- 255 Verandering van spijs, seytmen, doe wel eten.

Trijn Jans

Ouwe kost goe kost, veeltijts bekomen qualijck de lekkere beten.

Die quaet doet, quaet ontmoet, de straf die volcht te snel.

Piet

Al praetjes voor de vaeck, een gestolen beetie smaect wel.

Dit zal jou niet gebeuren, wees maar blij.

AALTJE

- 240 Wel Trijn Jans, blijf jij even hier. Het water kookt nu volgens mij,
En ik bedenk, nu ik je zoveel over kinderen hoor zeggen,
Dat ik de mijne direct in bed moet gaan leggen.

TRIJN JANS

Doe dat.

PIET

Maar die dienstmeid die je beschreef, ziet die er goed uit?

TRIJN JANS

Ja, nogal.

PIET

Ben je niet bang dat je man met haar de kooi in duikt?

- 245 Of heeft hij geen zin in een verzetje als jij van huis bent.

TRIJN JANS

O slimme Piet! Nou merk ik pas dat je een doortrapte fluim bent.

PIET

Wel lieve meid, denk je datje zulke dingen niet gebeuren?

TRIJN JANS

Zou jij om een beetje lust je huwelijk willen verscheuren?

PIET

Ik heb schijt aan het het huwelijk als het gaat om mijn lust.

TRIJN JANS

- 250 Beste man, besef je wel hoe zo'n korte zonde jou lang verontrust?
Een getrouwd man behoort zoiets niet eens te durven denken.
Wie kan je meer vreugde dan je eigen vrouwtje schenken?

PIET

Weet je niet dat onze natuur altijd uit is op iets vers,

Alsmaar hetzelfde wordt je snel beu en wars

- 255 Het is de verandering van spijs, zegt men, die eten doet.

TRIJN JANS

Bekende kost is goede kost, de lekkerste hapjes vallen niet altijd goed.

Wie kwaad doet, kwaad ontmoet en de straf volgt meestal snel.

PIET

Allemaal praatjes voor de vaak, een gestolen hapje smaakt toch wel.

Wat schaedt de lucht datter altemet ien veugheltje deut keylt?

260 Wat schaedt de zee datter altemet ien scheepje deur seylt?

Wat schaedt de aerd datse van velen werdt betreden?

Trijn Jans

Dat zijn al gemeene dingen die elck gebruycken mach met reden.

Altoos mijn man en siet niet liever dan dat ick my kuys hou:

En al wat hy doen kan, dat is voor zijn beminde huysvrou.

Piet

265 Ick seg oock so, maer vind'ick yewers ien moy meysje,

Ick tyer altemet me op de kittel-iacht, om ien snoep-reysje.

Mijn Wijf mach dat wel veelen datmen altemet ien brootje lient.

Seker s'is daer niet hongts of, wy blyven even goet vrient.

Trijn Jans

Hoe seyde Harmen teugen zijn vaer?

Piet

Hoort dien dief liegen.

Trijn Jans

270 Ic gis dat gy mijn man slacht, die betaeltme veeltijts mit drien.

't Is al ien lock. schat ick, ast om de maendt iens gheschiet:

En dan gatet noch as Lubbert, die hou-daer sey, en hy gaffer niet.

Ick loof niet dattet iou Vrou lijdt datje iou met andere sout menghen.

Ick gis dat gy over hebt dat meuchje wel in het Gast-huys brenghen.

Piet

275 Ellemallementen, dat ick byget sulcken wijffen hadt,

Ick soume warafter ier doot soenen, dan vernoeught of sat.

O mijn ick word so nuwelijck! Oy mijn ick word so wyvich.

Trijn Jans

Loopt alje best by jou vrou.

Piet

Die wort al te vol-lyvich,

Maer so haest as ick jou sach, heb ick op jou evlamt,

280 Mijn lijf stong mijn en beefde, sieje wel hoe root bin ick ekamt,

Ick wod nou wel ien reys voor mijn eten, jy siet mijn wel.

Trijn Jans

Schaemt jou, Piet, hoe praet ghy so? die quaet doet vaert inde hel.

- Heeft de lucht er last van als er een vogeltje door vliegt?
260 Heeft de zee er last van als er een scheepje door klieft?
Wat maakt het de aarde uit of ze door velen wordt betreden?

TRIJN JANS

Die algemene zaken mag iedereen gebruiken, met recht en reden.
Maar mijn man wil liever niks anders dan dat ik mij kuis hou,
En alles wat hij bieden kan, is voor zijn eigen geliefde huisvrouw.

PIET

- 265 Dat zeg ik ook, maar vind ik dan ergens een mooi meisje,
Dan ga ik met haar op de kietel-jacht, voor een snoepreisje.
Mijn vrouw vond niet erg dat ik soms een broodje *[uit andermans oventje]* nam.
Daar is ze niet kwaad over, Wij blijven even goede vrienden dan.

TRIJN JANS

Hoe ging dat verhaal van die bedrieger ook weer?

PIET

Hoor de dief liegen.

TRIJN JANS

- 270 Je lijkt op mijn man, die dreigt me ook met praatjes te bedriegen
Het is al mooi, schat ik, als het om de maand nog eens geschiedt
En dan gaat het nog als de man, die zegt 'pak aan' maar die niets biedt
Ik geloof niet dat jouw vrouw toestaat dat jij je met een andere vrouw zou mengen,
En ik vermoed dat wat jij nog te bieden hebt, je beter naar 'n rusthuis kunt brengen.

PIET

- 275 Allemachtig, had ik verdorie toch zo'n pittig wijf,
Ik zou me waarachtig eerder dood vrijen dan er genoeg van te krijgen.
O jé, ik voel me zo vreemd! O jé, ik word zo hitsig!

TRIJN JANS

Ga dan maar gauw naar je vrouw.

PIET

Die wordt me wat te zwaarlijvig.

Maar meteen toen ik jou zag, stond ik in vuur en vlam.

- 280 Mijn lijf stond te beven, zie je 't dan niet, zo rood is mijn hanenkam.
Ik wou wel even een keertje voor het eten, je begrijpt me wel.

TRIJN JANS

Schaam je Piet, wat klets je nou? Wie slecht is gaat naar de hel.

Piet

Dat schaedt niet, als ick slechts mocht mijn buyck vol soenen.

Trijn Jans

Ja wel datje mijn man waert ick lietje tuynen of kapoenen,

285 So souje mijn so veel niet by onty uyt krollen gaen

Piet

Neen byget so niet, ic wod liever mijn leven niet uyt snollen gaen.

Maer al even wel Trijn Jans, verstaje wel, ey laet my iens betien,

Je weet wel, hoe sta jy so? de vrientschap, je man en selt niet sien.

Trijn Jans

Wel elen-baes, wat kalling is dit? 't is quaet ghenoech of ick ien hoer was.

Piet

290 Die waecht die wint, je mocht anders mienen of ick ien verkleumden boer was.

Trijn Jans

Loopt by jou hoeren, slimme Piet, mijn goedt dat is mijn eer.

Piet

Nou laet ick iens voelen. Comt gebruyckt de vryicheyt weer.

Trijn Jans

Maer wat binje ien nieu man, ick weet niet, ick sou schier,

Gans lyden wat raet, ey laet staen, flusjes komt jou vrou hier,

295 En datse jou mallichheyt sach, wat souder anders uyt spruyten,

Als datse mijn sou uytstoten, en de deur voor 't hooft sluyten,

Waer sou ick dan loopen by de wech, en dolen onder de lucht?

Piet

Neen mijn lieve schaepje weest daer niet iens om beducht.

Moet ick slech ien reysje? je weet wel wat ick wil segghen.

Trijn Jans

300 Wel schoon genomen ick wou, hoe souden wy 't anleggen?

Want hier is geen ghelegentheyt.

Piet

Niet? ghenoech, ick weet raet:

As wy flus egheten hebben, sel ick segghen dat mijn wijf te bedde gaet,

In dat ick na de molen ga, om te nacht wat te malen,

En as de keers uyt is, sel ick ien slockje komen halen.

305 Hoorje wel Trijn Jans, gae jy dan sitten an de deur,

PIET

Geeft niks, als ik mijn buik kan laten zoenen, wil ik dat best riskeren.

TRIJN JANS

Als je mijn man was, liet ik je nu ontmannen of castreren.

285 Dan was het met je krolse avontuurtjes wel gedaan.

PIET

Nee, verdorie dat niet, dan zou ik liever nooit meer naar de hoeren gaan.

Maar kom, Trijn Jans, begrijp me, toe, laat mij nu even begaan.

Wat is er nu? Jouw relatie, jouw man is hier ver vandaan.

TRIJN JANS

Wel beste kerel, wat een gezwets! Je doet net of ik een hoer ben.

PIET

290 Wie waagt die wint; je moet niet denken dat ik een impotente boer ben.

TRIJN JANS

Ga jij maar naar de hoeren, slimme Piet. Mijn eer is mijn hoogste goed.

PIET

Toe, laat me eens voelen. En neem de vrijheid dat je hetzelfde bij mij doet.

TRIJN JANS

Wat ben je toch een rare man. Ik weet niet, ik krijg er bijna zin in.

Hemel nog aan toe, wat nu, hou op! Direct komt je vrouw weer binnen,

295 En als die jouw gekheid ziet, waar zou dat anders toe leiden,

Dan dat ze me het huis uit zet, om de deur voor mijn neus dicht te smijten.

Waar loop ik dan heen op straat? Dwalen in de open lucht?

PIET

Nee mijn lief schaapje, wees daarvoor maar niet beducht.

Mag ik niet één keertje? Je weet wel wat ik bedoel.

TRIJN JANS

300 Wel, stel dat ik zou willen, hoe organiseren we dan de boel?

Want hier kan 't niet.

PIET

O nee? Genoeg, ik weet wel raad:

Na het eten zal ik zeggen dat mijn vrouw alvast naar bed toe gaat,

En dat ik naar de molen ga om vannacht nog wat te malen.

Als de kaars uit is, zal ik mijn pleziertje komen halen.

305 Luister goed, Trijn Jans, zorg dat je vlakbij de deur zitten gaat,

En asje mijn hoort hoesten of hemmen, so denckt Piet isser veur,
Rijst jy dan stilletjes op, en doetse soetjens opnen,
Ick sel jou dan wel te vreen stellen, dat sou ick hopen.

Trijn Jans

Ick weet niet hoe icket aendreyen sel, ick bin te seer vervaert.

Piet

310 Schijt, schijt, niemendal, mijn Wijf slaept so vast als een paert.

Trijn Jans

Heer dattet uyt quam, jemeny hoe sou sy syven.

Dan niet te min 't is nu gheseyt, en 't moet gheseyt blyven.

Piet

Mien jy't mijn hertje? soo gheeft me dan ien soen.

Trijn Jans

Wel dat's een kleyne saeck, dat wil ick geeren doen.

315 Maer als gy flus over tafel sit hout jou wat statich,
Ick sel oock mijn best doen dat ick mijn bedwing en hou matich:
Want dattet jou Wijf sach sy worden jalours.

Piet

Ick selje dat wel of sien, ja voorseker, so wat op zijn boers,
Ygut hoe sellewe! hoe sellewe! ick wou dattet al nacht was.

Trijn Jans

320 Ick kan niet kallen, ick wou dat ick al op de schiltwacht was.

[Aeltje Melis, uyt]

Aeltje

Hoe vaers gy hier innen kaer, geefje en kaer ien praet?

Trijn Jans

Jou man verteltme so veel van zijn vryerlijcke staet:

Ja wat helptet, wat is hem al over ekomen.

Hy vertroock wat hy al had als hy jou eerst had enomen.

Piet

325 Wijf, ick heb Trijn Jans laten sien mijn sulver tuchje en mijn tas,
Mit mijn root-scharlaken wollen hemd, daer ic de Bruygom in was.
S'is verwongdert dattet so gnap en gnut is, en nieuwers niet estoten.
Heer se het sulcken sin in jou jackje mit honskoten,
En in jou blau versetten rock, met die stoot-kant van fluwiel.

En als je mij hoort hoesten of kuchen, weet je dat Piet er voor staat.
Sta dan stilletjes op en doe heel zachtjes open;
Ik zal je geheel tevreden stellen, naar ik mag hopen.

TRIJN JANS

Ik weet niet hoe ik zoiets moet doen, ik ben veel te bang van aard.

PIET

310 Daar heb ik schijt aan, mijn vrouw slaapt zo vast als een paard.

TRIJN JANS

Maar als het uitkomt, god-nog-aan-toe, wat zou ze tekeer gaan.
Maar niettemin, beloofd is beloofd en ik houd me eraan.

PIET

Meen je dat echt, mijn liefje? Geef me dan een zoen.

TRIJN JANS

Wel, dat is een kleine moeite. Dat wil ik graag doen.

315 Maar als je straks aan tafel zit, houd je dan in,
Ik zal ook mijn best doen en zorgen dat ik me bedwing.
Want als jouw vrouw iets ziet wordt ze jaloers.

PIET

Dat speel ik wel klaar, jazeker, zo'n beetje op z'n boers.
Tjonge, wat zullen we! Wat zullen we! Was het maar vast nacht!

TRIJN JANS

320 Ik weet niet wat ik zeggen moet; zat ik maar vast op wacht!
[Aaltje Melis komt terug]

AALTJE

Hoe gaat het hier met jullie? Praten jullie wel?

TRIJN JANS

Je man vertelt me over zijn jaren als vrijgezel.
Jou hoef ik niets te vertellen, wat hem allemaal is overkomen,
Hij vertelde wat ie allemaal al had voor hij jou tot vrouw heeft genomen.

PIET

325 Vrouw, ik heb Trijn Jans mijn zilveren ketting laten zien en mijn tas,
En mijn scharlakenrode hemd, waar ik de bruidegom in was.
Ze is verbaasd dat het zo keurig netjes is, nergens een plekje.
Heer, ze heeft zo'n schik in jouw lakense jakje,
En in jouw blauwe rok met dat belegsels van fluweel.

Trijn Jans

- 330 Maer watte moye brieven heb gy hier, jemy dit is ien reyn taferiel,
Weet gy niet oft ien story, of datten poeetery is?

Piet

Wat weet icket oft uyt de schrift of anger schelmery is,
De Schilders die schilderen altemet soo wat heen.

Aeltje

Wat dincje moer van mijn kevy, isse niet ongnaertich esneen?

Trijn Jans

- 335 Se blinckt as ien becken, maer wat zijnder konstighe gasten.
Ja wel alle dingh is hier so reyn, men sout met geen vuyl hangetje antasten.
Wat hettet te beduyen, gy bint te dubbel ondieft.

Aeltje

Man as gy wilt, het eten is riet; komt binnen sus soo't u belieft.
Komt eet wat mit ongs. versmaet ongse kleynicheyt niet.

- 340 Houtet mijn ten besten, so gy juyst gien steetse reynichheyt siet.

Trijn Jans

Hoe keun gy 't segghen. Wil ick mijn muylen uyt-treken?

Aeltje

Ay nou gaet in, gaet in, je mocht so lief mit mijn gecken.
Nou vaer neemt jou plaets. Nou Trijn Jans sit neer.

Piet

Wat? wat is dit? sit teugen mijn over, want ick dit keer.

Trijn Jans

- 345 Neen ick bedanckje, ick sit wel, ick sel hier wel blyven.
Nou Aeltje Melis gaet gy sitten. 't Sijn qua gasten die de Waert verdryven.

Piet

Nu eet allegaer, ic kan niet noon, daer staet de betiel,
En 'tis gien benier dat ickje visch veur diel.
Dat's-je veur, doetme na, gy moeder so wat in slingeren.

Aeltje

- 350 Maer hoe boerachtich vat hy dat an mit duym en met vingeren.
Nou Trijn Jans peuselt wat, smeert ien stick botteren broot.
Wy hebben sulcke koren eyertjes, se hebben doren as ien gout so root,
Se binnen van passen hartjes, se hebben sulcke dunne schillen.

TRIJN JANS

- 330 Wat een mooie prenten heb je hier, jee, dat is een mooi tafereel.
Weet je of het echt gebeurd is of is het fantasie allemaal?

PIET

Ik weet niet of het uit de bijbel komt of een verzonnen verhaal.
Die schilders die schilderen vaak zo maar wat raak.

AALTJE

Wat vind je van mijn kabinetje, is het niet prachtig gemaakt?

TRIJN JANS

- 335 Het schittert als een schaal, wat echte vaklieden toch kunnen maken!
Ja, alles is hier zo netjes dat je het niet met vieze vingers durft aan te raken.
Ach, wat heeft dit voor zin, veel te groot is jouw properheid.

AALTJE

Man, als je wilt, het eten is klaar. Kom ook alsjeblieft binnen, meid.
Kom eet wat mee, versmaad ons eenvoudig maaltje niet.

- 340 En neem me niet kwalijk als je geen stadse luxe ziet.

TRIJN JANS

Hoe kun je zoiets zeggen. Wil je dat ik mijn schoenen uittrek?

AALTJE

Toe, ga gauw naar binnen en houd me niet voor de gek.
Vader, ga op je plek zitten. Trijn Jans, neem plaats op deze stoel.

PIET

Wat is dit nu? Ga tegenover me zitten, dit is foute boel!

TRIJN JANS

- 345 Nee, dank je wel. Hier zit hier goed. Hier zal ik zitten blijven,
Ga zitten, Aaltje Melis. 't Zijn slechte gasten die de gastvrouw van haar plek verdrijven.

PIET

Nu eet maar, ik zal je niet dwingen, daar staan de schalen.
Het zou slechte manieren zijn als ik het voor jouw bord daar uit zou halen.
Volg mijn voorbeeld, doe me na, je moet er flink wat in slingeren.

AALTJE

- 350 Ach, wat een boer zoals hij het eten pakt met duim en vingers!
Toe, Trijn Jans, eet wat, smeer boter op een stuk brood!
Wij hebben graan-eitjes met dooiers als van goud, zo rood,
Ze zijn precies hard genoeg en hebben zulke dunne schillen.

Piet

De Vischen hebbent goet.

Aeltje

Hoe so?

Piet

Die meugen drincken asse willen.

Aeltje

355 Daer was ick veur jou riet. Wod gy niet wel da gy't kreecht?

Piet

Maer Aeltje jy grijpt na de kan as ien aer zijn mongt veecht.

Aeltje

Dat lierden mijn salige vaer, ic sel zijn do-mont niet beliegen.

Piet

Y wat, ick stick schier, nou Melis kijntje laet eens overvliegen:

Gans bloet ick heb sulcken schrickelijcken dorst;

360 Mijn dunct datter een gloeyende stien leyt in mijn borst.

Aeltje

Daer hangt botter in jou baert, veecht of eerter in gaet verwortelen.

Piet

Neen, laet hangen. alst drooch is dan selter wel uyt mortelen.

Wat so, nou ist mijn beurt: avoes Trijn Jans.

Trijn Jans

Ic dankje.

Piet

Danckt als ghy't hebt.

Die is inde kijntscheyt wijf, is tappen te veul, so siet dat gy't schept.

[Aeltje met de kan binnen]

Piet

365 Trijntje het wort schier tijdt, ick wil nu stracks wech gaen.

Siet toe, houtje woort, ick latet daer op staen.

[Aeltje met de kan weer uyt]

Aeltje

Wel vaer stajе so op? ghy hebt immers niet ghelesen.

Piet

Ja wijf het sal ten jongsten dage even veul wesen.

PIET

De vissen hebben het goed.

AALTJE

Hoezo?

PIET

Nou, die mogen drinken wanneer ze willen.

AALTJE

355 Nu heb ik vóór jou uit de kan gedronken. Wou jij er ook niet een slok van?

PIET

Maar Aaltje, als een ander zijn mond afveegt, grijp jij al naar de kan.

AALTJE

Dat leerde mijn vader zaliger me, en lessen van doden daar houd ik me aan

PIET

Ach ik stik bijna; toe, Melisdochter, laat die kan eens naar de overkant gaan
Herejé, ik heb toch zo'n verschrikkelijke dorst!

360 Het voelt aan als een gloeiende steen in mijn borst.

AALTJE

Er hangt boter in je baard, veeg het af voor het vastklontert aan je vel.

PIET

Nee, laat maar hangen, als het droog is dan verkrumelt het wel.

Zo, nu is het mijn beurt: Proost, Trijn Jans!

TRIJN JANS

Dank je.

PIET

Bedank pas, als je iets hebt gehad.

De kan is bijna leeg, vrouw; als tappen je teveel is, schep het dan uit 't vat.

[Aaltje verdwijnt met de kan van het toneel]

PIET

365 Trijntje, het is bijna tijd, ik zal nu zo weggaan.

Bedenk wel, houd je aan je woord, ik houd je eraan.

[Aaltje komt met de kan terug]

AALTJE

Wel vader, ga jij zo maar van tafel, zonder gebed?

PIET

Ja vrouw, op de dag des oordeels is er niemand die daar op let.

Of ick daer ien diel woorden brabbel, 't het niet ien beet om't lijf.

370 Liefste ick ga na de meulen: gae jy na bed toe, selje wijf?

Ick moet wat doen, de wijnt is goet; te nacht wil icje quijt schelden,
Dan morghen avont sel icket je weer dubbelt vergelden.

Aeltje

Gy dreygt d'onvervaerden, ich heb mijn schilt al byme mijn vaer.

Piet

Gedieu, genacht wijfe, genacht Trijn Jans, houdje wat by ien kaer.

Trijn Jans

375 Heer wat hebje daer ien genoegelijck man, het is te byster.

Wat helpet hy is te eunjer: hoort hy singt als ien Lyster.

Hy is drollich van praet, en blygeestich as hy singt.

Aeltje

Ja lieve Trijn Jans ic weet selfs best waerme de schoe wringt;

Hij verteert alle daech sulcken gelt, en hy brengt niet in;

380 In dat mier is, hy is so vrou mal: och ich hebber sucken verdriet in.

Staech is hy inde kuffen, of inde Boeren droncke bier laghen

Hy is soo nat-gierich, men sou hem met een goe tooch door ien vier jaghen.

Hy het so veul vermalle-komenschap mit die soete luy:

En ick spaert vast uyt mijn lijf, en ick drinck niet dan wey of huy.

385 Wat noot wast dat hy ien pijntje by de luy ging verpoyen:

Maer as hy droncken is loopt hy stracks mit zijn lichte koyen,

En 'sanderen daechs sit hy dan en knort en mort. Ja kijnts ic heb de man,

En ien ander (asmen seyt) hetter de soeticheyten en de wil van.

Van waer komt de mannen de vryicheydt om by anderen hear te voeghen?

390 Dat wy altemet iens verwisselden hoe qualijck soudense genoeg.

Trijn Jans

Neen seker ick prijs mijn man. hij is wel haestich en quaet:

Maer 't is in ien ommesien ghedaen, was anders ick wist me ghien raet.

Neen sepers de mijn is anders heel deuchdelijck van leven:

Hy het my van zijn leven gien quaet exempel ghegheven.

395 Hoort Aeltje Melis, hoort kijnt, maer luystert gautjes toe:

Tansjis as ick mit jou man allienich was, hy vraechdeme doeie

So heftich, ick kon hem mit geweld niet van mijn lijf houwen.

Of ik nu een hoop woorden brabbel, dat heeft niets om het lijf.

370 Liefste, ik ga naar de molen: ga jij je bed maar vast in, wijf.

Ik moet werken, de wind is gunstig; vannacht zal ik je kwijschelden,
Maar reken maar dat ik het je morgen dubbel zal vergelden.

AALTJE

Je maakt me niet bang. Ik ben op alles voorbereid, vader.

PIET

Welterusten vrouw, welterusten Trijn Jans, praat nog wat met elkaar.

TRIJN JANS

375 Herejé, wat heb je toch een leuke man, hij is echt verbijsterend.

Wat is hij vermakelijk; hoor hoe hij zingt als een lijster

Het is een onderhoudende prater en wat is hij grappig als hij zingt.

AALTJE

Ja, lieve Trijn Jans, maar ik weet heel goed waar de schoen wringt:

Hij geeft elke dag erg veel geld uit, en verdienen doet hij vrijwel niet.

380 Maar wat erger is: hij is een vrouwengek. Ach, dat geeft me zo'n verdriet.

Hij hangt altijd in bordelen rond en bij alle dronkenmansgelagen

Hij is zo dorstig dat ik hem voor een flinke slok door het vuur zou kunnen jagen.

Hij heeft al zoveel geld verbrast aan dat soort volk;

En ik bezuinig op mezelf, ik drink alleen maar dunne melk.

385 Het zou niet erg zijn als hij eens een pilsje dronk met die boeren

Maar als hij dronken wordt, loopt ie meteen naar de hoeren.

En de volgende dag zit hij te kniezen en te morren. Ja meid, ik heb de man,

Maar een ander (zoals men zegt) heeft er het plezier en het genot van.

Vanwaar komt toch die vrijheid van mannen om zich bij andere vrouwen te voegen

390 Als wij de rollen eens wisselden, namen ze daarmee beslist geen genoegen

TRIJN JANS

Je hebt gelijk! Ik ben blij met mijn man, hij is soms wel snel kwaad,

Maar gelukkig is dat in een ommezien voorbij, anders wist ik me geen raad.

Nee beslist, de mijne leidt voor de rest een heel deugdzaam leven:

Hij heeft me van zijn leven nog geen slecht voorbeeld gegeven.

395 Maar luister, Aaltje, luister snel naar mij:

Daarstraks, toen ik met je man alleen was, toen vroeg hij mij.

Zo hevig, ik kon hem met geweld nauwelijks van m'n lijf houden

Aeltje

Maer waerom?

Trijn Jans

Maer om de nuwicheyt daer de knechtjes ien wijf om trouwen.

Wel iemers! sus, hy hettet so lang ghevraecht

400 Tot dat icket hem toesyden: en wy hebben beraetslaecht

Dat hy mijn, as de kaers uyt is, sel komen besoecken.

Kom hier mijn moer, laet ick jou op mijn benier eens doecken,

Treect mijn vliegheer an, en gaet hier sitten op dit ghestoelt,

So wert zijn heete lust sonder sonden verkoelt.

405 'Ick hebt hem beloofd, uyt vrees van hem te vertoornen,

'Ick heb mijn man te lief dat ick hem kroonen sou mit hoornen:

'Ick heb hem om jouwent wil mit ien klucht ghestilt.

'Ghy kont nou wel ien soetigheyt hebben so ghy maer wilt.

'Mijn hert is te eerlijck dat ick yemant sou veronghelijcken.

410 En as hy dan gedaen het, o bloet hoe sou ick hem uytstrijcken!

Aeltje

Wel siet, is dat niet ien groote last? dat speelt hy mijn altemet.

Trijn Jans maeck mijn toe, na je sin, gae jy leggen op mijn bedt.

Hebt gien sorgh, ick sel de rest al swygend' wel beschicken.

Ick sel de vreemde vogelaer vangen in zijn eygen stricken.

[Trijn kleedt Aeltje]

Trijn Jans

415 Wel Aeltje Melis, asje nou selven wel besiet,

Seper me dunckt je lijkt jou selven in 't minste niet.

Aeltje

Ay lieve help my knap; Heer kyeren ick heb sulcken verlanghen

Om die wilde weyman in zijn eyghen stricken te vanghen.

Trijn Jans

Doet open asje hoort hoesten, of hemmen, nou, adieu goe nacht.

Aeltje

420 Wel, droomt ghenoechelijck Trijn Jans en slaept sacht.

Nou ick mach hier gaen sitten, holla! ick most de kaers uytblasen,

En wachten soo de gracy met een stillicheyt, sonder veel te rasen.

AALTJE

Maar waarom?

TRIJN JANS

Uit dezelfde nieuwsgierigheid waarom jongens met een meisje trouwen.

Wel verdraaid! Hij bleef me net zo lang met vragen bestoken

400 Tot ik het hem had toegezegd. We hebben afgesproken

Dat hij mij zal komen bezoeken als de kaars is uitgegaan.

Kom eens hier, beste meid, dan trek ik jou mijn kleren aan;

Trek mijn mantel aan en ga hier gaan zitten, op deze stoel,

Dan krijgen we zonder zonden zijn hete lust wel koel.

405 Ik heb 't beloofd uit angst hem te ontrieven.

Ik heb mijn man te lief om hem met een ander te bedriegen.

Ik heb hem om jouwentwil met een smoesje gestilt;

Jij kunt nu een pleziertje hebben vannacht, als je wilt.

Mijn hart is te eerlijk om iemand onrecht aan te doen.

410 Maar als hij klaar is, o meid, geef hem dan van katoen!

AALTJE

Zie je nou? Is het niet verschrikkelijk? Dat flikt hij nu altijd net!

Trijn Jans, kleeid me zoals je wilt; en ga dan maar mijn bed.

Wees maar niet bang, ik maak het verder zwijgend wel in orde.

Ik zorg dat die jager in zijn eigen strikken gevangen zal worden.

{Trijn verkleedt Aaltje}

TRIJN JANS

415 Wel Aaltje Melis, als je nu jezelf eens bekijkt,

Is het toch net of je niet totaal meer op jezelf lijkt.

AALTJE

Ai lieve, help me snel! Allemensen, ik brand van verlangen

Om die wilde rokkenjager in zijn eigen strikken te vangen.

TRIJN JANS

Doe open als je hoort hoesten of kuchen. Nou adieu, goedenacht.

AALTJE

420 Wel, droom lekker Trijn Jans, en slaap zacht.

Nou, ik moet hier gaan zitten; maar ho! eerst moet de kaars uit.

En nu maar geduldig wachten, heel stilletjes, zonder geluid.

Piet [uyt]

Gans lyden hoe raeckt een man somtijts te peert byget
Ick hebber mijn ruyntge soo recht scherp op e wet.

425 So soumense loeren die besuchte stee-katten:

Se binnen datse binnen, de Meulenaers weten me watte.
Ick selder bygut soenen datter een poos heugen sel
Maer 't is sulcken eunjeren diertje, ofser wel teghen meughen sel?
De Borghers die meughen heur wyven wel uytstueren,

430 So krygensen hulp vande vreemde man of vande bueren:

't Is menschelijck dattewe mekaer wat helpen, maer
Dus komtet dattet de kyeren niet een beet ghelijcken de vaer:
Of als Lijsje an den overtoom, die als sy op heur sterven lach:
Elck kindt met een besondere levendighe vaer versach.

435 Ick heb daer inde schuer stracks drie rauwe eyeren uyt esopen,
Daer kenmen so lustich of! nou, dats enoech, slaepje Trijn Jans? doet open,
Gaet stilletjes te werck, sus, sus, dattet mijn wijf niet en hoort:
Wat, nou hou ick noch veul van jou, datje so rustich hout je woort.

[binnen]

Piet [weer uyt]

We meughen so veul houwen as we willen van de boerinnen,

440 Maer ick seg dattet de stee-wyven heur veer of winnen.

Onse vrouwen zijn te bot, want sy hebben dat verstant niet:
Dir vroutje kon heur ambacht, heurs gelijck en isser in't lant niet,
Ick heb mit ien vrientschap, verstaje wel, mijn afscheyt genomen.
En ick seyde heur, in heur oor, dat ick flusjes weer sou komen.

445 Nou ick mach na de molen gaen. Ho, slaepje Joosje mijn knecht?

Joost

Neen Miester, se slapen niet al die-der snuyven.

Piet

Wel, dat's hun recht,

Byget Joosje. ick bin so blijd, ic heb daer sulcken avontuurtje ehadt.

Ick heb van mijn leven geen soeter half uurtje ehadt.

Joost

Wel hoe gingt in zijn werck? ey dielt ien mensch wat mee.

PIET *[komt het toneel op]*

alle mensen, wat wil een man soms graag paardje spelen,
Ik heb mijn gereedschap er goed voor geslepen.

425 Zo moet je ze te grazen nemen, die ellendige wijven uit de stad:

Ze mogen zijn wat ze zijn, maar de molenaars kunnen ook wel wat.

Ik zal haar zo pakken dat het haar heugen zal, nog lang;

Maar het is zo'n elegant diertje, of ze er wel tegen kan?

Laat die burgers hun vrouwen er maar op uit sturen:

430 Dan krijgen ze wel hulp van een vreemde of van de bureu.

't Is menselijk dat we elkaar wat helpen, nietwaar?

Daarom lijken kinderen vaak niet in het minst op op hun vader.

Neem nu Lijsje van de Overtoom, die toen ze op sterven lag,

Elk kind van een andere nog levende vader voorzag.

435 Ik heb net in de schuur drie rauwe eieren leeggezopen:

Dat maakt je geil! Nou, da's genoeg! Slaap je, Trijn Jans? Doe eens open!

Maar maak geen lawaai, stil, stil, zorg dat mijn vrouw het niet hoort:

Nou houd ik nog meer van je, omdat jij je houdt aan je woord.

[hij gaat naar binnen]

PIET *[weer terug op het toneel]*

We mogen houden wat we willen van de boerinnen,

Maar ik zeg dat stadse vrouwen het makkelijk van hen winnen.

Onze vrouwen zijn te bot, want ze hebben het verstand niet.

Dit vrouwtje verstaat haar vak, haar gelijke is er in het hele land niet.

Ik heb heel prettig, begrijp je wel, afscheid van haar genomen,

En ik fluisterde haar in haar oor dat ik gauw terug zou komen.

445 Nu moet ik naar de molen. Hé, Joosje, slaap je brave knecht?

JOOST

Nee, baas, niet alle snurkers slapen.

PIET

Wel, dat is hun goed recht.

Verdraaid, Joosje, ik ben zo blij, ik heb toch zo'n leuk avontuurtje gehad.

Ik heb van mijn leven geen lekkerder halfuurtje gehad.

JOOST

Hoe ging dat in zijn werk? Vooruit, vertel een mens eens wat!

Piet

- 450 Ick selje seggen, daer quam van avont ien vrouwtje uiter stee,
Die buyten esloten was, om huys-vesting vraghen.
Wel immers, mijn groote maet, wy hebbense in huys eslaghen.
't Was sulcken moyen dier, se had ooghen die glommen as ien kool van vars,
Se hadt roose wangentjes, en lippen soo root als ien kars.
- 455 S'is te euvelijcken reyn, se het sulcke verweende klieren,
Die heur reysighe lichaem noch te helft te mier verciereren.
Ick vlamde daer op as ien boer op ien boeckede-koeck,
Ick had sulcken spul, ick kon gien huys houwen mitme broeck.

Joost

Wel hoe voerje toch?

Piet

Wel, hoor hier, ick seltje segghen:

- 460 As mijn wijf, Aeltje Melis, de kyeren te bed ging legghen,
So heb icket heur van veers soo wat veur eleyt.
Mitten iersten hielser weyg'rich, en s'hetter wat teghen eseyt,
Maer daer na hetse mijn vrywillich bescheyden,
Datse mijn op ien stoeltje, ande deur, sou sitten en verbeyden.
- 465 En as ick hoesten of hemden. seyse, dan souse opstaen,
Daer heb ick ien reys, je siet mijn, ien gangetje egaen:
Ick bin van men leven van niemant so vriendelijck ontfanghen:
Se hing men om 't lijf as ien klat: ja ien ael kan so niet an ien dobber hanghen.
Dat's nou al eveliens, se wierp men uyt de sael oft niet was:
- 470 Het moeydeme werentich dattet so besuckt haestich eschiet was:
Bylo dat ick sulcken wijfen had, ick lieper mede 't landt uyt:
Ick heb daer selfs ien Vrouw', hier e seydt, wat ist? se leyt as ien zandt-schuyt.

Joost

Gans wongden miester, je sout my so wel gaende maken.
Wat dat ick so ien reys mocht mit mijn neus in 't vet raken,

- 475 Hoe sou ick snobbelen; hoe sou ick woelen; get hoe sou ic me spoen.

Piet

Wel hebt gyer lust toe, ic geeffe oorlof, wil gy't iens voor me doen.

Joost

Ick durf niet, ick vrees, en of sy dan wacker worden?

PIET

- 450 Ik zal 't je zeggen: er kwam vanavond een vrouwtje uit de stad
Die buitengesloten was, ons vragen om een onderkomen,
Welnu, mijn beste vriend, we hebben haar in huis genomen.
t Was zo'n mooie meid, ze had ogen die schitterden als vurige kolen
Ze had roze wangetjes en lippen als een kers zo rood
- 455 Ze is een echte schoonheid en zulke prachtige kleren draagt ze,
Dat die haar slanke lichaam nog eens de helft mooier maken.
Ik kreeg trek in haar als een boer in boekweitekoek.
Ik werd zo geil, alles raakte van slag in mijn broek.

JOOST

En hoe is het je vergaan?

PIET

Wel, luister, ik zal 't je zeggen.

- 460 Zodra mijn vrouw, Aaltje Melis, de kinderen in bed ging leggen,
Toen heb ik haar voorzichtig zo wat voorgelegd.
Eerst hield ze zich weigerachtig en ze heeft er wat tegenin gezegd
Maar daarna heeft ze vrijwillig toegestemd dat zij
Op een stoeltje, bij de deur, zou gaan zitten wachten op mij.
- 465 Als ik zou hoesten of kuchen, zei ze, dan zou ze opstaan.
Dus ben ik, je kent mij toch, er maar eens even langs gegaan.
Ik ben van mijn leven door niemand zo hartelijk ontvangen:
Ze hing om m'n lijf als een klit, zelfs een aal kan niet zo aan de dobber hangen!
Maar goed, ze wierp me uit het zadel of het niets was;
- 470 Het speet me werkelijk dat het zo verdraaid snel voorbij was.
Verdorie, als ik zo'n vrouwtje had, dan gingen we samen het land uit:
Zelf heb ik een vrouw, onder ons gezegd, die ligt erbij als een zandschuit.

JOOST

Allemachtig, baas, je begint me heet te maken.

Wat zou ik graag ook eens zo met mijn neus in de boter geraken

- 475 Wat zou ik zoenen, wat zou ik vrijen; god, wat zou ik me spoeden!

PIET

Wel, als je zin hebt, ik sta het je toe, mag je het eens in mijn plaats doen

JOOST

Ik durf niet, ik ben bang dat ze het doorziet!

Piet

Hebje gien hert? o blooten guyl! wech, wech, benje sulcken jorden?

Neen, byget, ick heb ien angder langst in mijn tijt eweest.

480 Wel hey, bin gy so geck Joosje? ick weet niet waer veur gy vreest;

JY keunt nou jou lust voor niemendal kryghen:

Daer is gien swaricheyt, keun gy maer swyghen.

Wees stout as ien man, liert an mijn, wat duncje dat dit gien Romeyns bedrijf is,

Dat ick ien ander zijn vrouw of soen inde kamer daer mijn wijf is?

485 Hoe bevoel gy jou al, seg Joost; krijgch gy wat moets?

Joost

Pots longeren, ick word so wildt, je maeckt me schier broets.

Piet

Ast is vaer, mocht et sommige van die ionge maets gebeuren;

O bloemer herten, hoe wacker souwen sy daer an peuren.

Nu wil gy't doen? soo doetet, ick segje, eer icket doe.

Joost

490 Neen blijft gy hier, ick selder gaen, dat gater na toe.

[Joost binnen, Piet buyten]

Piet

Dat mach ick lyen, sey de meyt, dat gy me soent daer ick by ben,

Maer aers sou ick quaet wesen. Ick weet niet hoe ick so bly ben.

O Burghers wilt gy jou Wyven niet beter bewaren,

So stuertse by de Meulenaers, die sellent je wel of klaren.

495 't Sel me benuwen hoe 't Joost dawer of touwen sel.

Byget burgers, ick seg noch bewaert iou Vrouwen wel

Voor jonghens, voor boeren, voor vreemdeling en reysers:

Ja de slechtste Jolen hebben veeltijts de grootste deysers.

Jy meucht allegaer wel huysen mit toorens setten:

500 Maer de molenaers sellen al de ste-kliecken noch hoorens setten.

Roept weer molenaer koren-dief,

Groote sacken heb gy lief.

Wy sellen't, dus doende, iou wel weer betalen.

Nou ick mach na boven gaen, en tyen wacker aent't malen.

Aeltje *[van binnen teghen Joost de knecht]*

505 Jy luysighe rabaut! by wie meyn gy dat gy bint?

PIET

Durf je niet? Lafaard! Bah, zo'n laffe sukkel ben jij toch niet?
Nee, verdraaid, dan ben ik vroeger toch heel anders geweest.

- 480 Zeg, ben je niet lekker, Joosje? Waarvoor ben je bevreesd?
Je kunt je genot nu zomaar voor niets krijgen:
Er is geen enkel probleem, als je alleen maar kunt zwijgen.
Wees een flinke vent, kijk naar mij, denk je dat dit geen heldendaad is,
Ik pak andermans vrouw, in de kamer waar ook mijn eigen vrouw is.
- 485 Hoe voel je je nou, Joost, heb je al wat moed gevonden?

JOOST

Verduiveld, ik word zo geil, je hebt me helemaal opgewonden.

PIET

Goed zo, jongen, als andere jonge kerels zoiets zou overkomen,
Godallemachtig, ze zouden allang iets hebben ondernomen.
Nu, wil je het nu doen, doe het dan voordat ik het zelf weer doe.

JOOST

- 490 Nee, blijf jij maar hier, ik zal gaan, naar haar toe!
[Joost verdwijnt, Piet blijft op het toneel]

PIET

Dat mag ik lijden, zei de meid, dat je me zoent waar ik bij ben,
Want anders zou ik kwaad zijn. Ik weet niet waarom ik zo blij ben.
O burgers, als jullie je vrouwen niet beter willen beschermen,
Stuur ze dan naar de molenaars, die zullen zich wel over hen ontfermen.

- 495 Het zal me benieuwen, hoe Joost het daar doet.
Allemachtig, burgers, ik herhaal, bescherm jullie vrouwen goed,
Tegen de vrije jongen, de boer, de vreemdeling en de reiziger:
Ja, de grootste kaffers hebben vaak het grootste roerijzer.
Jullie kunnen nu allemaal wel huizen bouwen met torens,
- 500 Maar de molenaars zullen al die stadslui voorzien van horens.
Roep maar: molenaar korendief,
Grote zakken hebt gij lief.
Wij zullen het jullie op die manier wel terugbetalen.
Nou moet ik naar boven gaan om eens flink wat te malen.

AALTJE *[achter het toneel tegen Joost, de knecht]*

- 505 Jij luizige rabauw! Wie denk je dat je hier vindt?

Is dit de liefde, luys-bosch, daer gy dat gy bint?
Jy hoerejagher, gy licht vinck, de Vrou is te eerlijck
Dat sy in Overspel haer ziel zou besmetten soo deerlijck.
Jy eetbreker, gy trouschender, gy eerloosen dief.

- 510 Durf gy noch segghen, gy fiel, dat gy mijn hebt lief?
Jy onkuysschen bock, gy seltme gien mier so veur lieghen,
Men sel iou lieren, iou schelm, eerlijcke Vrouwen te bedrieghen.
Nou koom gy wel dickwils, en anders so doedy schaers,
Gien vijf kunsjens in ien hiel volslaghen vierendeel jaers,

- 515 Wat mag ick sulcken ritsen hongt toch beminnen?
Loopt an de galgh gy vleys-dief, o my! ick werd' wel uyt mijn sinnen.
Gy meynedige gast, gy trouloose bloet, gy geyle droncke fun.
Ick seg noch 'tis wongder dat ick iou 't licht in iou ooghen gun.
Dat lichtvaerdighe hersebecken sel noch vande donder breken.

- 520 Gy selt den dach niet leven dat gy iou bienen selt by my onder steken
Loopt dat gy besucht en bekrenckt wort gy overdadige schavuyt.
Heer hoe koom ick an dusschen man? Och ick krijt mijn oogen uyt.

Joost [weer uyt]

Ja wat duyvel ick heb my daer te leelijck verkeken.
Gans sacker wilghen dat mach niet deur. Ick heb mijn Vrou of esteken.

- 525 Mijn hert dat jaechtme, noch beeft mijn hiele lijf.
O seuven sacken mit krenten, hoe ysselijck baerden dat wijf.
Hadse my ekregen se hadme vernielt mit heur poten.
Seg ick dit mijn miester, hy selme deurstoten.
Ick weetme fien raet. Wil icket hum segghen of niet?

- 530 Jae'k, 't hetten nou al, 't is door zijn ingheven eschiet.

Piet

Wel waer blijft hy so lang? wat semelaer is ditte?
Bylo, doen ick jong was, ick konde wel anders op-sitten.
O lyden, hoe lustich lach ik mit lobberich in 't klaver vlack
Ick bicktender op as ien kray op ien kreng, as ien geyt op ien haver sack.

- 535 As ien duyvel op ien ziel. Wel hey! hoe koom gy so dromich Joost?
Wat schortje? segt.

Joost

Ic durf niet.

Is dit de liefde, luizebos, waar je mij mee bemint?
Jij hoereloper, jij schobbejak, deze vrouw heeft te veel fatsoen
Om met overspel haar ziel zoveel schade aan te doen.
Jij echtbreker, jij eerschender, jij eerloze dief!

- 510 Durf nog eens te zeggen, jij schoft: 'Ik heb je lief!
Jij onkuise bok, jij zult me nooit meer zo voorliegen.
Ik zal je leren, schelm, eerbare vrouwen te bedriegen.
Nu kom je zo vaak en anders presteer je zo schaars,
Nog geen vijf keer in elk kwart van het hele jaar.
- 515 Hoe kan ik zo'n hitsige hond toch beminnen?
Loop naar de galg, jij vleesdief, O, ik raak buiten zinnen!
Jij meinedige vent, jij trouweloze donder, jij geile dronken lul.
Het is toch een wonder dat ik jou het licht in je ogen nog gun.
Jouw lichtzinnige hersenpan zal door de donder nog eens breken!
- 520 Jij zult de dag niet beleven dat je nog een vinger naar me uit mag steken,
Loop naar de tering, krijg de ziekte, jij smerige schavuit!
Heer, hoe kom ik aan zo'n man? Ach, de tranen stromen me de ogen uit.

JOOST [weer terug op het toneel]

Alle duivels! Wat heb ik me daar lelijk op verkeken.
Godallemachtig! Ik heb mijn bazin aan 't spit geregen.

- 525 Mijn hart klopt zo snel, ik beef over mijn hele lijf.
O sakkerloot! Hoe ijselijk tekeer ging dat wijf.
Had ze me te pakken gekregen, dan had ze me aan stukken gereten.
En als ik mijn baas dit vertel dan zal hij me doodsteken.
Ik weet me geen raad. Zal ik het hem zeggen of niet?
- 530 Ja, het is nu toch gebeurd, 't is op zijn aanraden geschied.

PIET

Waar blijft hij toch zo lang? Wat is het toch een slome Hannes.
Bij God, toen ik jong was, bereed ik ze wel anders.
Allejezus, hoe lustig lag ik niet met Lobbetje in de klaver.
Ik viel op haar aan als een kraai in een kreng, als een bok op een zak haver,

535 Als een duivel in een ziel. Hé Joost, wat kijk je nou benauwd?
Wat is er aan de hand?

JOOST

Ik durf niet.

Piet

Wat isser, binje qualijck e troost?

Wodse niet op-doen?

Joost

Ja se.

Piet

Hebje dan niet iensgis, he?

Joost

Jaeck.

Piet

Wel hoe binje dan noch so treurich? dat is ien bystere saeck.

Schaemt iou datje so suffende komt an druylen.

540 Wel wat binje veur ien knecht? ja, uyen blyven uyen.

Wat isser? ick wilt weten.

Joost

Maer miester ick hebme vertast.

Ick miende dat ick de burgerin had, en iou Vrou wast.

Piet

O gy schrobber, kon gy niet sien wie gy veur hadt?

Joost

Wat sou ick sien in 't doncker. 't Was de Vrou die ande deur sat,

545 An mijn rechter-hangt, op ien passelijck laech stoeltje.

Al sou ick sterven, ick wist anders niet of't was io boeltje,

Die so louter, asje zegt, van iou over ehaelt was:

Maer doe het spul op zijn best was, doe hoorden ick ierst dat ic verdwaelt was,

So beseten als iou Wijf rimenten, tierden en riep,

550 Ick had genoegh dat icket, mit mijn broeck inde hangt, ontliep.

Het schaet niet, sy wist niet dat icket was. Hoe binje so beteutert?

Piet

Maer ic wetet wel, daer leytet mijn. dits te elements verpeutert.

Neen Joosje, wy dienen mekaer niet, gy moet gaen, hoorje wel? ick segh het,

Ick sou gien huys mitter kunnen houwen, nou de iou smaeck wegh het,

555 Daer isje gelt, neemtie sack jou pack iou kousen en schoenen.

Ick bin niet nydich, maer ic mach niet lyen datse myn wijf of-soenen.

PIET

Wat is er, kreeg je niet wat je wou?

Deed ze niet open?

JOOST

Jawel.

PIET

Heb je dan niet één keerje...?

JOOST

Ja, helaas.

PIET

Waarom ben je dan zo treurig? Dat is toch dwaas.

Schaam je dat je zo suffig aan komt druilen.

540 Wat ben jij voor een kerel? Nou ja, uilen blijven uilen.

Wat is er? Ik wil het weten?

JOOST

Wel baas, ik heb misgetast.

Ik dacht dat ik die stadse pakte, terwijl het jouw vrouw was.

PIET

O, jij smeerlap! Kon jij dan niet zien wie je voor je had?

JOOST

Wat kon ik nou zien in 't donker. 't Was de vrouw die bij de deur zat,

545 Aan de rechterkant; op een tamelijk lage stoel.

Al sla je me dood, ik wist niet beter of het was die troel,

Die zo geducht, zoals je zei, door jou gepakt was:

Maar toen het spel op zijn best was, begreep ik pas dat ik verdoemd was,

Zo bezeten als jouw vrouw tekeerging, tierde en schold;

550 Ik ben met veel moeite, met mijn broek in de hand, weggehold.

Maar het maakt niet uit, ze wist niet dat ik het was. Waarom kijkje zo beteuterd?

PIET

Maar ik weet het wel, daar ligt 't probleem. Hier is teveel gebeurd.

Nee, Joosje, wij passen niet meer bij elkaar. Je moet gaan, hoor je wat zeg tegen jou?

Ik zou geen huis met haar kunnen houden nu ze de smaak te pakken heeft van van jou.

555 Daar is je loon, neem je zak spullen, je kousen en schoenen.

Ik ben niet kwaad, maar ik kan er niet tegen dat anderen mijn vrouw afzoenen.

Joost

Wel miester wat kon icket beteren, gy hebt my daer toe ebrocht,
Doe ick niet ien hayr op mijn hoofd had dat daer om docht.

Piet

Het is mijn schult, ick bekent, daerom ly icker de smert of.

560 Neen byget maeckt ongs so gien kruys of ick stoot iou 'thert of.

Ick hebme gat wel eschraept. Ick mochter iou wel toe roepen,

Ick sel can mijn leven gien andere mans vrouwen of snoepen.

Nou Joosje fluck, ick wilt hebben dat je stracx mitter daet

Vertreckt, terwijl daj vrou slaept: maer hoor hier eer gy gaet,

565 So bid ickje wilt dit niemant tot mijnder schanden vertrecken:

Deynckt Joost die ien goe Ael in zijn pot siet die moetse toedecken.

Hou daer is ien drinck-penning, en schandeliseert iou vrou niet.

Joost

O neen.

Piet

Wel gedieu.

Joost

Ghenacht slimme Piet.

Piet

Ja wel isset van zijn leven wel eschiet? 't zijn
te vreemde saken.

570 Ick wil by mijn wijfs moer loopen, die sel de peys wel maken.

Maer wat staet hier ande luyffen?

Dat ghy niet wilt dat u gheschiet,

En doet sulcks an een ander niet.

O bloet van gansen! had ick dit gister avont ghelesen,

De goe Joost sou van daegh mijn Luytenant niet wesen.

575 Dit is wonder wel eseyt: doch daer is goets genoeg e schreven,

Maer 'tgaet daerom niet te beter in ons leven.

Hy spieghel hem an my die van dit evel sieck is.

Hoort gy wel stekelbaersjes*, pisreutjes, die garen zijt daer't warm en wieck is,

Hoort na mijn raet, gy meucht wel ien woortje in't sot spreken,

580 Maer men mach gheen vremde sleutel in een anders slot steken.

Daer luyt de poort-klock, me dunckt dat de trommel dobbe dobbe dobbe dob gaet.

* stekelbaersjes, met hun opvallende
kleuren en gedrag in de paartijd, waren
een symbool van seks, net als pissende
reuen

JOOST

Wel baas, wat kan ik eraan doen, je hebt me er zelf toe gebracht,
Toen nog geen haar op mijn hoofd er zelfs maar aan dacht.

PIET

Het is mijn schuld, het is waar, dat is wat mij het meeste smart.

560 Nee, maak ons niet ongelukkig of ik steek je door je hart.

Ik heb mijn lesje geleerd. Ik zou jou wel toe willen roepen:

Ik zal van mijn leven nooit meer een andere man zijn vrouw afsnoepen.

Nou Joosje, schiet op, ik wil dat je straks inderdaad

Vertrekt, terwijl je bazin slaapt. Maar luister, voordat je gaat,

565 Vraag ik je om niemand anders bij mijn schande te betrekken:

Bedenk Joost, wie een goede Aal in zijn pan heeft moet hem wel afdekken.

Pak aan, hier is wat drinkgeld, maak je bazin niet te schande, doe dat niet.

JOOST

Nee hoor.

PIET

Wel, adieu.

JOOST

Goedenacht, slimme Piet.

PIET

Is er ooit in het leven wel zoiets gebeurd?

't Zijn wel heel vreemde zaken.

570 Ik zal mijn schoonmoeder vragen of ze hier weer vrede wil komen maken.

Maar wat staat hier op de luifel?

Wat gij niet wilt dat u geschiedt,

Doet dat ook aan een ander niet.

Alle Jezus! Had ik dit gisteravond maar gelezen,

Dan had die goede Joost vandaag mijn plaatsvervanger niet hoeven wezen.

575 Het is mooi gezegd: er wordt echter genoeg moois geschreven,

Maar daarom gaat 't nog niet beter in ons leven.

Men spiegele zich aan mij, iedereen die lijdt aan hetzelfde wangedrag,

Luister goed, hitsige honden, die graag zijn waar 't warm is en zacht.

Luister naar mijn raad: je mag wel een ondeugende woordje spreken,

580 Maar je mag geen vreemde sleutel in andermans slot steken.

Daar luidt de poortklok, me dunkt dat er iemand op de trommel slaat.

Ja wel, hoe nou? sie ick recht, men dunckt dat de poort vast open staet.
Sus, ick hoor mijn wijf, ghedieu.

[Piet binnen]

[Aeltje Melis, en Trijn Jans]

Aeltje

Dat is garen edaen.

Trijn Jans

Ick danckje dat icker wel eweest heb. Nu ick mach gaen.

585 Komt en haeltje scha weer in. Heer kyeren dits onverdient.

Aeltje

Och moer iou is niet te goet eschiet. ick loof datje mient?

Of gy weer buyten gesloten worden, ick wilje garen huys-vesten.

Trijn Jans

Wel gedieu Aeltje Melis.

Aeltje

Wel gedieu Trijn Jans.

Trijn Jans

Hout mijn vryicheyt ten besten.

[Aeltje binnen]

Wat seg gy van die rekel, had hy my daerom ghenomen in?

590 Wel danck God dat icker so afghekomen bin.

Dit moet ick mijn Man vertellen, en al mijn Neven en Nichten,

As mijn Susterling Hillebrant dit hoort die selder stracx wel wat of dichten,

Ick loof niet of het sel over die hele stadt noch wel worden verhaelt.

Hoe listich heb ick daer list met list betaelt.

595 Heer een mensch en kan hem niet nau ghenoech bewaren.

Ick sel van me leven niet meer alleenich uytvaren.

Vroutjens, ick waerschu iou, dat ghy doch wel voor iou siet:

Want kyeren,

al siet men de luy, men kentse niet,

't Kan verkeeren.*

EYNDE.

* **verkeeren:** (helemaal) veranderen (in het tegendeel omslaan). Elk stuk van Bredero eindigt met deze zin, zijn lijfspreuk.

Wat nou? Zie ik het goed? Me dunkt dat de poort al openstaat.
Hé, ik hoor mijn vrouw. Adieu!

[piet gaat weg]

[Aaltje Meus en Trijn Jans]

AALTJE

Ik heb het graag voor je gedaan.

TRIJN JANS

Ik dank je dat ik hier heb mogen wezen. Nu moet ik gaan.

585 Kom het eens terughalen. Here, dit onthaal was onverdiend.

AALTJE

Ach meid, dit onthaal was niets te goed voor jou. Dat heb je ook niet gemeend?

Als je weer buitengesloten bent, welkom ben je altijd.

TRIJN JANS

Nou adieu, Aaltje Melis.

AALTJE

Adieu, Trijn Jans.

TRIJN JANS

Vergeef me mijn vrijmoedigheid

[Aaltje gaat naar binnen]

Wat vind je van zo'n schurk, heeft hij me alleen daarom in huis genomen?

590 Wel, ik dank God dat ik er zo goed ben afgekomen.

Dit moet ik mijn man vertellen, en al mijn neven en nichten.

Als mijn neef Hillebrand dit hoort, verwerkt hij het vast in een gedicht.

Ik ben er zeker van dat dit in de hele stad wordt rondverhaald.

Hoe listig heb ik daar list met list betaald!

595 God, een mens kan zich niet voorzichtig genoeg gedragen.

Ik zal nooit van mijn leven nog in mijn eentje zo'n uitstapje wagen.

Vrouwen, ik waarschuw jullie, zodat jullie dit altijd voor je ziet:

Want kinderen,

al ziet men de lui, men kent ze niet.

't Kan verkeren.

EINDE

Bredero's Boertige Liedjes

of Spotify in de 17e Eeuw

Bij gebrek aan Spotify, dvd's en vinyl hadden jongeren in de 17e eeuw hun liedboekjes. Het waren maar kleine boekjes, kleiner dan een mobieltje: ze pasten gemakkelijk in de hand en je stopt zo zó weg in je broekzak. Daar waren ze ook voor bedoeld. Dit waren geen boekjes om na lezing in de boekenkast gezet te worden, maar om te gebruiken, bij elke gelegenheid waar gezongen werd. En dat waren er veel in de zeventiende eeuw. Overal klonken liedjes. Er werd thuis gezongen en op reis, in herbergen en in kerken, op schepen en in werkplaatsen, op de markt en in de schouwburg. En in het bijzonder op allerlei soorten vrolijke partijen, zoals bruiloften en andere gelegenheden om iets te vieren. Bredero is daar duidelijk over. Hij richt zich tot lustige en vrolijk gestemde jongelui, zowel meisjes als jongens, die plezier en vermaak scheppen in aangenaam tijdverdrijf. Aan hen draagt hij zijn liedjes op. Hij noemt die zijn 'blijgeestige kindertjes'. De jongeren kunnen die 'leren' en ze gebruiken bij 'vrolijke Maaltijden, Gezelschappen en Bruiloftsfeesten'. Daarnaast kunnen ze met hun humor ('hun boertige vermakelijkheid') ook nog dienen om hen

(Hendrick ter Brugghen, 1588 – 1629)

persoonlijk 'van zwaarmoedige gedachten te ontledigen'. Humor als medicijn tegen de gevreesde melancholie, waarvoor in de toenmalige opvattingen zowel ongelukkige minnaars als dichters en geleerden vatbaar waren.

Er zijn tussen 1600 en 1800 honderden liedboekjes op de markt gekomen, sommige met tientallen herdrukken. Alleen al uit de zeventiende eeuw zijn in het digitale bestand dat door het Meertens Instituut is aangelegd, zo'n 27.000 liedjes verzameld. Die liedboekjes geven slechts bij uitzondering muzieknoten bij de teksten. Men volstaat meestal met de mededeling 'op de wijs van ...', met aanhaling van de beginregel van een ander lied.

Liedjes over liefde en seks

In het niet-religieuze liedrepertoire uit de zeventiende eeuw neemt de liefde als thema een overheersende plaats in. Veel van de 'amoureuze' liedboeken richten zich dan ook - begrijpelijkerwijs - expliciet op 'de jeugd'. We moeten dan vooral denken aan de categorie van jong volwassenen, jongelui uit de burgerij die in een levensfase van betrekkelijke vrijheid, vóór de huwelijks staat dwingt tot een serieuzer levensstijl, ruimte hebben voor vermaak. Die fase kon zich vrij lang uitstrekken aangezien de gemiddelde huwelijksleeftijd rond de vijftientig jaar lag. Daarbij speelt de mogelijkheid tot ongedwongen contact met de andere sekse vanzelfsprekend een niet onbelangrijke rol. We kunnen ons niet alleen uit de literatuur een beeld vormen van zulke aangename bijeenkomsten in gemengd gezelschap. Het schildergenre van de 'vrolijke gezelschappen', waar we fraai geklede jongelui zingend en musicerend bijeen zien, verwerft in dezelfde periode van omstreeks 1620 grote populariteit. Immers, wat is er aantrekkelijker dan in zo'n gezelschap liedjes over de liefde te zingen, met alle mogelijkheden tot identificatie en het uitzenden van versluierde boodschappen aan wie ernaar wilde luisteren.

Een koortsig liedje

Een mooi voorbeeld daarvan is Bredero's *Koortsigh Liedtje*, waarin Dirckje en zijn lieve Lysbette aan het vrijen raken. De slotstrofe windt er geen doekjes om:

*De woorden kleeften aan de tong,
zij bleven liggen zwoegen,
met liefelijk vernoegen,
hun harten hijgden en de long,
en dat in zulker voegen,
dat al de aders sloegen.
Die tuigden ter nood
hun jammeren groot,
en kwellingen snood.
Hij stierf in haar schoot
een suikerige dood,
waar zij zich slap om loegen.*

Bredero's Boertige Liedjes

Bredero's jeugdige publiek zal er geen moeite mee hebben gehad.

Helaas zijn van die kleine liedboekjes maar weinig exemplaren bewaard gebleven. Wij moeten het vooral hebben van de duurdere uitgaven die wel op boekenplanken en in bibliotheken zijn terechtgekomen. Zo'n uitgave is het 'boertig, amoureuus en aandachtig liedboek' van Bredero, dat pas na zijn dood is uitgegeven.

De indeling in de drie categorieën doet nogal willekeurig aan. Dat geldt zeker voor de eerste afdeling, waarin naast vier bruiloftsdichten ook tientallen serieuze liefdesliedjes voorkomen. Het is zelfs zeer de vraag of Bredero die indeling in drieën wel gewild heeft.

Hoe dan ook beperken we ons in dit bulkboek tot een selectie 'boertige liedjes'. We weten van Bredero hoeveel plezier hij beleefde aan de omgang met boeren. Zijn liedjes zullen hun 'boertige trekjes' zo levendig mogelijk naspelen en naspreken. (Dat *boertig* etymologisch niet van *boer* is afgeleid, kon hij niet weten.) Hij pleit daarbij voor het correct weergeven van de oude Amsterdamse en Waterlandse taal: 'Ik heb zo veel als ik vermocht

de 'boerterijen' met de zoetste boerenwoorden uitgedrukt.' Juist om niet te hard over te komen heeft hij dingen die de stedelingen zich kunnen aanrekenen, 'op zijn boers gezet'. Het zijn 'malligheidjes', die hij meer voor zijn plezier dan om kritiek te leveren heeft bedacht om bij banketten, gastmalen, feesten en andere ontspannende gelegenheden zichzelf en zijn vrienden en vriendinnen wat te vermaken met deze prikkelende 'nieuwigheidjes', die hij voordien van niemand anders veel gezien heeft. Dat laatste is een blijk van gerechtvaardigde trots die eigenlijk alleen op zijn boertige liedjes kan slaan. Teksten als het 'Boeren Geselschap' en de prachtige serie komische dialoogliedjes die er op volgt, waren in die tijd hoogst origineel. Bredero's amoureuze en stichtelijke liederen, hoe ze ook soms door hun kwaliteit boven de middelmaat uit springen, sloten veel meer aan bij al lang bestaande conventies.

Maar het waren juist de (hier licht gemoderniseerde) beginregels van zijn boertige liedjes die Bredero's liedjes zo bijzonder maakten. Enkele voorbeelden:

- "Zo gauw als Gijsje had vernomen / dat 't kermis was in stee"
- "De Gierige Gerrit, die lebbighe dief / die vrijt nu zijns gelijk"
- "Dieuwer is verliefd (bij get!) / Op zulken reinen vrijer"
- "Ach proper dier waar wil je heen / zo in de nare nacht?"
- "Mooi Aaltje, is 't zo snel vergeten / mijn lang vervolg van dag en nacht?"

Het laat nog eens Bredero's meesterschap zien, in dit geval bij het kiezen van pakkende regels om een liedje aan te heffen. Zodra iemand die op een bekende melodie liet horen, zullen de jongelui in 1621 graag hebben meegezongen.

EDDY GROOTES

(Bewerkt, met toestemming, door Theo Knippenberg, Trappenkamp, 2012)

Boeren-gezelschap

Stemme: 't Waren twee gebroeders stout, etc.

- 1 Arend Pieter Gijzen, met Mieuwes, Jaap, en Leen, en Klaasje, en Kloentje, die trokken samen heen naar 't dorp van Vinkeveen; wangt ouwe Frangs, die gaf z'n gangs, die werd er of'ereên¹.
- 2 Arend Pieter Gijzen die was zo rein in 't bruin, z'n hoed met bloemfluwel die zat hem vrij wat kuin², wat scheetjes en wat schuin, zodat ze bloot, ternauwernood stongd hallef op z'n kruin.
- 3 Maar Mieuwes, en Leent je, en Jaapje, Klaas en Kloen die waren 'eklied nog op het oud fitsoen, in 't rood, in 't wit, in 't groen, in 't grijs, in 't grauw, in 't paars, in 't blauw, gelijk de boeren doen.
- 4 Als nou dit vollekje te Vinkeveen ankwam, daar vongden ze Keesje, en Teunis, en Jan Schram, en Dirk van Diernerdam, met Sijmen Sloot, en Jan de Dood, met Tijs, en Barend Barn.
- 5 De meisjes van de Vecht, en van de Vinkebuurt die hadden hun tuigje³ te wongderlijk 'eschuurd, O, ze waren zo 'eguurd⁴, maar denkt iens: Fij had lange Sij haar ongerriem 'ehuurd!
- 6 Zij gingen in 't selsip⁵: daar werden zo 'eschrangst, gedronken, gezongen, gedreumeld en gedangst, gedobbeld en gekangst⁶, men riep om wijn, het most zo zijn, elk boerman was 'n langst⁷.
- 7 Maar Mieuwes en Trijntje, die zoete slechte slooi, die liepen met mekander uit 't huis in 't hooi, met zulk geflikkeflooi, en zulk gewroet, och 't was zo zoet, mij docht, het was zo mooi!
- 8 Aalwerige⁸ Arend, die trok het ierste mes, teuge Piete Krankhoofd, en Korzelige Kes, maar Brangd van Kalenes die nam een greep⁹, hij kreeg een keep, met nog een boer vijf zes.
- 9 De meisjes die liepen, en lieten dat geschil, kunnen noch kandelaars, noch niets en stong er stil; maar Kloens die stak en hil zo dapper uit, dat een veenpuit daar dood ter aarde vil.
- 10 Sijmen nam de rooster, de beuzem en de tang, en wurp ze Ebbert, en Krelis veur de wang, het goedje ging z'n gang, hetzij deur 't glas, of waar 't ook was; mijn blijven was niet lang.
- 11 Gij heren, gij burgers, vroom en welgemoed, mijdt der boeren feesten, zij zijn zelden zo zoet, of 't kost iemand zijn bloed, en drinkt met mijn een roemer wijn, dat is jou wel zo goed.

(David Teniers, 1582 - ca.1649)

- 1 **of' ereên** bij het ganstrekken rijdt men onder een opgehangen levende gans door en probeert men deze de kop af te rukken
- 2 **kuin** parmantig
- 3 **tuigje** schaatjes e.d., hangend aan de onderriem (gordelriem)
- 4 **'eguurd** opgepronkt
- 5 **'t selsip** de gelagkamer
- 6 **gekangst** gegokt
- 7 **langst** hele kerel
- 8 **aalwerige** chagrijnige
- 9 **greep** mestvork

Van Gijsje en Trijn Luis

Stemme: *Si c'est pour mon pucelage*

- 1 Zo gauw as Gijsje had vernomen
dat 't kermis was in stee¹,
nam hij z'n tuig, z'n poppegoed² mee;
om wat eerlijk³ uit te komen
stak hij veren op zijn hoed,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 2 Gijsje is naar stee gevaren
met Trijn Luis, zijn lieve sangt⁴,
't was de mooiste meid van 't langd,
dus most hij zijn eer bewaren
waar hij in was op'evoed,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 3 Als de kramers⁵ Gijsje zagen,
riepen zij: Kom, koop wat, vaar!
Wil je niet? Ik hou me waar;
Gijsje dorst er niet naar vragen,
zo eerlijk was zijn gemoed,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 4 Door 't gek wel en stadig bidden
en op Trijntje Luis verzoek
kocht hij nog ien lange koek,
die brak hij toen juist in 't midden.
Denkt! wat liefd' en eer al doet,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 5 Gijsic ging vast wringen en duwen
d'hiele koek in z'n holle mongd,
zag eruit zo kakelbongt,
dat er ien mens schier van zou gruwen,
zo eerlijk had hij gewroet,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 6 Onder 't brassen en dit slempen
wou Gijs enkel nog te bier;
sus, zei Trijn, 't is geen manier,
steelui zouwen daarop schempen,
laat 't, 't is de beste voet,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 7 's Nachts ging Gijsje Trijntje prijzen
en hij zei: Gij bint zo mooi,
was ik nou met jou in 't hooi,
daar zou ik jou iens bewijzen
hoe men liefde eren moet,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 8 Sus, zei Trijntje, hou je hangden,
of ik word aars uit me kracht⁶,
wil je wat doen, zo doet 't zacht,
heb je gien eer! Wat duizend schangden,
'k ra niet Gijsje, dat je 't doet,
wangt de eer is 't waardste goed.
- 9 Ongder dit stormen en dit woelen,
zeide hij: Wel Trijntje Luls,
maak je hierom zo veul spuls!
Gij meugt immers mij wel voelen
van m'n hoofd al tot me voet,
wangt mijn eer is ook mijn goed.
- 10 Nou Gijs, zei zij, laat die woorden,
praat me niet mier van de eer,
maar as je wilt, zo komt vrij weer.
Ik miende, je zou mij vermoorden;
och, het eind dat was zo zoet!
Adieu, mijn eer, mijn waardste goed.
- 11 Vrome dochters rijk in ere,
zo gij vreest de schande groot,
geeft uzelfen niet zo bloot:
wilt van Gijsje niets begeren,
wil je zijn geëerd, gegroet:
wangt uw eer is 't waardste goed.

(Jan Steen, 1626-1679)

1 *in stee* in de stad

2 *z'n tuig, z'n poppegoed* zijn mooie spulletjes, maar ook: zijn seksuele gereedschap

3 *eerlijk* fatsoenlijk

4 *sangt sint*, aanbedene

5 *kramers* kraamhouders, handelaren

6 *uit me kracht* buiten mezelf

Een oud bestevaartje, met een jong meisje

Stem: Pots honderdduizend slapperment, etc.

Lammert

- 1 O Jannetje, mijn zoete bek,
ei lieve, blijf wat staan!

Jannetje

Wat schort je, zeg, jij ouwe gek?
Ik raad je, laat me gaan.

Lammert

Al 't geld dat gij hier liggen ziet,
dat is voor u al ree.

Jannetje

Weg kaalkop, ik en zoek u niet:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Lammert

- 2 Van landen, zanden, geld en goed
zo ben ik machtig rijk.

Jannetje

Dat acht ik niet, O suffe bloed!
Ik wacht naar mijns gelijk.

Lammert

Het goed is 't, waar men wel af vaart,
dus meisje wees gedwee.

Jannetje

Gij zijt mij al te oud bejaard:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Lammert

- 3 Och kindje geef je mij een zoen,
ik geef je al dit geld.

Jannetje

Dat zal ik wel een jonger doen,
al gaf hij niet 'n speld.

Lammert

Geloof, lief, dat ik u verzoek
te ere en ter ee¹.

Jannetje

Weg, weg, weg Hansje Hangebroek:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Lammert

- 4 Ik zal jou kopen wat je lust,
en doen wat jij gebiedt.

Jannetje

Ei Lammert-vaartje hou je rust,
want jij en dient me niet:
was jij maar twintig jaren oud,
misschien of ik 't dee,
maar nou zo ben je oud en koud:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

- 5 Dit is een lansje² naar mijn zin,
vol vrolijkheid en vreugd,
die ik niet om z'n goed bemin,
maar om z'n jonge jeugd.
Uw krachten die zijn oud en af,
dus laat me in mijn vree,
en vrijt geen vrijster, maar een graf:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Lammert

- 6 Mijn dochter, laat dees melkmuil,
en neem een deftig man.

Jannetje

Och nam ik zulk een ouwe uil,
wat raad ging mij dan an?
'k Zou immers bij uw levend lijf
(Waar vindt men meerder wee?)
uw maagd zijn en uw weeuw, jouw wijf:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

- 7 Vaarwel dan ouwe rochelaar,
ik blijf bij mijns gelijk:
weet jij niet, zalige bestevaar,
dat wie genoeg³, is rijk?

Lammert

Ei sta toch stil, God zegen ongs,
verhoor toch dees mijn bee.

Jannetje

Ai Lammert-vaar jij zoekt wat jongs:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

(David Teniers, 1582 - ca.1649)

1 **ter ere en ter ee** tot een eerbaar huwelijk

2 **lansje** jongeman

3 **genoegt** tevreden is

Een oud besje met een jongman

Stem: Pots honderdduizend slapperment. etc.

Besje

- 1 Nu Hereman, nu jonggezel,
hoor toe, en hou wat stal¹.

Hereman

Nou laat mij gaan jij ouwe vel,
wat schort je? bin je mal?

Besje

Hoe komt dat gij u zo verhaast?
Ai lieve hou wat stee.

Hereman

Weg, ouwe totebel, gij raast:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Besje

- 2 Hoe valt u dit zo euvel in,
dat gij mij zo versmaadt?

Hereman

Weg kwijlbab met uw kevelkin²,
weg met uw malle praat.

Besje

Ai jongman geef mij wat gehoor,
het is mijn eerste bee.

Hereman

En prevel mij niet meer an 't oor:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Besje

- 3 Dit schenk ik u, O jonge held!
daartoe mijn lijf en goed.

Hereman

Nu Besje, laat mij ongekweld,
en zoek een gierig bloed³.

Besje

Ik maak u, jongeling, zo rijk

als 't water van de zee.

Hereman

Gij zijt mij al te ongelijk:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

Besje

- 4 Ik zal u houden als een graaf,
in 't goud, in 't zilver stijf.

Hereman

Daarvoor zou ik dan zijn een slaaf
van een verschrompeld wijf.

Besje

Dat kleuter is te wispeltuur,
al is zij blank als snee.

Hereman

En gij zijt mij te nors en zuur:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

- 5 Weg taaie tandeloze best,
weg druipneus, weg roodoog,
ga, haal ien kooltje in uw test
en zet 't vrij wat hoog,
en raas en blaas daar leven in,
en laat mij in mijn vree.

Dit is een meisje naar mijn zin!
Wat jij zoekt, zoek ik mee.

Besje

- 6 De ouderdom is wijs van raad,
daartoe zuinig en vroed.

Hereman

Gelijkheid in de echte staat
baart vriendschap in 't gemoed:
wat is hier liefelijker ding,
of 't allerdroefste wee,
als goe' of geen vereniging?
Wat jij zoekt, zoek ik mee.

- 7 Al was de rijkdom van uw schat
als al de wereld groot,
en eer ik ze met u bezat,
ik was veel liever dood.
Weg morsebel, gij hebt een gongs⁴,
loop door, gij oude kwee⁵.
Och Bestemoer gij zoekt wat jongs:
wat jij zoekt, zoek ik mee.

(Jan van Bijlert, 1597 of 1598 – 1671)

1 *hou wat stal* blijf even staan

2 *kevelkin* puntkin

3 *gierig bloed* begerige sukkel

4 *gongs* een klap van de molen

5 *kwee* wijf

Van Dieuwertjes vrijer

Stem: *Meester Clement, gij vuile vent, etc.*

- 1 Dieuwer is verliefd, bij get,
op zukken reinen vrijer,
maar z' het er niet iens op 'elet,
hoe raar dat hij z'n bienen zet,
gelijk 'n kreup'le snijer.
- 2 Wangt as ze maar z'n aanzicht ziet,
zij kan d'r niet uitkomen:
zij weet dan van haarzelve niet,
zij staat wannier heur dat geschiedt,
al waar zij op'enomen.
- 3 Maar, Dieuwertje, je hebt jouw reên,
die jou daartoe andrijven,
je ziet op zijn volmaakte leên,
die ik van boven tot beneên
naar 't leven zal beschrijven:
- 4 Z'n haar dat is as zuiver grijs,
z'n aanzicht daar beneven
dat is zo rongd, windhongds-gewijs;
is 't dat ik 't niet genoeg en prijs,
dat moet je mij vergeven.
- 5 Z'n veurhoofd is gebult zeer hoog,
gien schilder zou 't zo maken,
daarbij het hij ien linker oog
dat is hiel leep en zelden droog,
geboord met rood scharlaken.
- 6 Daartoe het hij een grote neus
vol parlen en robijnen,
op het fatsoen van Heintje Peus¹,
van verf is zij hiel glorieus,
miest uit de karmozijnen.
- 7 Z'n kneveltjes staan hum zo schots,
steil boven z'n proop're mongdje,
die hij ierst stijfde mit wat snots,
nou kijkt hij deur de haartjes trots,
recht as 'n IJslangs hongdje.
- 8 Z'n lippen zijn veural niet zwak
en zijn trompetters wangen
die staan zo stijf, zo straf, zo strak:
men zou met zo een bullebak
wel jonge duvels vangen.
- 9 Z'n kinnetjen is zo wel 'edaan,
en was het niet vol puisten,
men zou er klauwen op of slaan²;
maar is er iemand om begaan³,
die slaat ze plat met vuisten.
- 10 Het ongze Dieuwer dan gien recht,
dat zij leit al heur zinnen
op dees verweende⁴ mooie knecht?
Ik bid je, vrienden, dat je 't zegt,
wie zou hum niet beminnen?
- 11 Wangt, ziet, hij het maar ien gebrek
an al z'n lijf en leden:
wat mier is, 't is ien hoddebek⁵,
een lompe loer, ien grote gek
van boven tot beneden.
- 12 Maar Dieuwer die is wijs en vroed,
niet vleselijk noch biestig,
zij lieft z'n vleis niet, noch z'n bloed,
maar z' is genegen tot z'n goed:
bemint z' hum dan niet giestig?

(Hendrick ter Brugghen, 1588 – 1629)

- 1 *Heintje Peus* de duivel
- 2 *klauwen op ofslaan* haken op smeden
- 3 *is er iemand om begaan* wil iemand dat
- 4 *verweende* prachtige
- 5 *hoddebek* blaaskaak

Koortsig liedje

Stemme: *Onlangs vroeg in 't morgenrood, etc.*

- 1 Als Dirkje in zijn koortse lag,
die hem het bloed besmette
met een brandende hette,
hij sloeg zijn oogjes op en zag
dat zijn lieve Lijsbette
dezelfde ziekte lette¹.
Toen heeft hij gezeid:
Mijn vriendelijkheid,
hoe deert mij uw leid!
Och sterf niet, maar beid,
want zie ik ben bereid
mijn ziel u bij te zetten².
- 2 De vlammen stegen aan zijn hart,
zijn tong hield op van klagen,
zijn pols begon te jagen;
het scheen dat hij veel stijver smart,
ja dodelijker plagen
om harentwil moest dragen,
maar toch niettemin
zo nam hij nog in
zijn zoete vriendin
en ziektsgesellin,
met ziel en met zin,
een wonder welbehagen.
- 3 Zij sloot haar oogjes half toe,
als hij zich nederspreidde
en tot de dood bereidde,
zij zag wel aan zijn lipjes doe
hoe zijn ziel arrebeidde
en al zijn kracht uitbreidde.
Zij riep toen zozeer,
met een stemmetje teer:
Mijn engel, mijn eer!
Ik zwijm, och mijn heer!
En ik, zei hij weer,
ga van mijn zieltje scheiden.
- 4 De woorden kleefden aan de tong,
zij bleven liggen zwoegen,
met liefelijk vernoegen,
hun harten hijgden en de long,
en dat in zulker voegen,
dat al de aders sloegen.
Die tuigden ter nood
hun jammeren groot,
en kwellingen snood.
Hij stierf in haar schoot
een suikerige dood,
waar zij zich slap om loegen³.

(Hendrick ter Brugghen, 1588 – 1629)

1 *lette* kwelde

2 *bij te zetten* te schenken

3 *loegen* lachten